

Desertören

Desertören

drama av Christian Lanciai (2008)

Personerna:

Germund, fadern
Arthur, hans bror
Gertrude, hans hustru
Wilhelm, hans andre bror, jesuit
Aldo, hans äldre son
Bruno, hans yngre son
Marlene, dennes trolovade
Eugenio Pacelli, senare påven Pius XII
Biskop Clemens August von Galen, senare kardinal
Iwo
Max
Kurt
Wolf
Urzel
Jochen, kroggäst
tre Gestapopoliser
Aaron
Benjamin
andra judar i Warszawaghettot
Karl Goerdeler, borgmästare i Leipzig
Pianisten Wladyslaw Szpilman
Raoul Wallenberg
Martin, lägerfånge

Handlingen utspelar sig i Tyskland, Polen och Ryssland 1939-49.

Tillägnad minnet av Wilhelm Köster, S.J. och Hubert Ewert.

Copyright © C. Lanciai 2008

Desertören

Akt I scen 1. Familjemiddag.

fadern (klingar i glaset, reser sig) Låt mig inte störa den goda stämningen, men låt mig bara berika den med att med allt mitt hjärta lyckönska vårt förlovningspar.

Bruno Pappa, ska du sätta i gång och varna mig nu igen?

Aldo Låt honom prata, Bruno. Han menar bara väl.

fadern Ja, Bruno, varna dig och oss alla för allt utom just för din förlovningspar, som är den enda ljuspunkt jag kan se i livet just nu.

onkel Arthur Ska du nu måla fan på väggen igen, broder?

fadern Fan är inte på väggen, Arthur, och Gud förbjude att han någonsin komme inom våra murar, men han är utanför, Arthur, och väntar på oss, och han kommer att locka ut oss härifrån för att ta hand om oss. Desto mera skäl för mig att resa mig upp i all min melankoli och smärta, Bruno, för att desto mera be dig att slå vakt om din förlovningspar och din kärlek. Du har funnit kanske den bästa tänkbara moatjé att komplettera ditt liv med, du anar inte hur lyckliga vi är över detta, ingen av oss kan annat än älska Marlene nästan lika mycket som du själv måste göra, men vi måste samtidigt vara realistiska, och min uppfordran till dig, Bruno, som till er alla, är att vara försiktiga och slå vakt om era hjärteskatter och aldrig kompromissa bort dem ens till en kanske ständigt hårdare pockande verklighet. Vi är bara vanliga människor, och det är kanske vår lycka, när vi betraktar vad som har hänt några av våra bästa vänner, som förts bort, tvingats till ruin eller nödgats gå i exil bara för att de var mer än vanliga tyskar.

Arthur Till saken, broder.

fadern Vi lider alla av Hitler, och hela Tyskland och Österrike lider av Hitler, även om de flesta av oss ännu inte är medvetna om det, då de flesta av oss är godtrogna och fortfarande vill tro att han kan leda oss rätt på försynens goda vägar, fastän alla tecken tyder på motsatsen. Vi välkomnade honom alla under inflationens förnedringsår efter den förödmjukande Versaillesfreden, som ingen av oss vanliga tyskar förtjänade, då vi varken startade världskriget, ville ha det eller förtjänade det. Vi välkomnade Hitler som en äntlig förändring från nödårens ständigt djupare förnedring, medan nu allting tyder på att han till varje pris vill sätta i gång ett nytt världskrig, som om det förra inte var nog.

Aldo Vad ska vi göra om kriget kommer, pappa?

fadern Det var just dit jag ville komma. Vi har inget val. Om det kommer kan vi inte klara oss undan det. Då måste ni båda ut i kriget, mina söner, men ni kan klara er så länge ni aldrig kompromissar bort era själar. Du har nu din Marlene att leva för, Bruno, och du får aldrig avstå från vad hon betyder för dig. Och Aldo, du har din humanism, din idealism, din kultur och din musik som lärare, som du aldrig får ge avkall på ens om du är vid den mest ohyggliga av alla krigsfronter.

Aldo Kan vi ännu undvika kriget, pappa?

fadern Ni ser vad Hitler har gjort redan. Rhenlandet, Sudetenland, München, Österrike, Danzig. Såsom jag ser det är han sedan flera år redan bortom allt hopp om någon återvändo. Han kan inte stanna. Han är som en hasardbesatt som måste spela vidare bara för att han hittills bara vunnit, och då måste han till slut förlora allt. Hasard lönar sig aldrig. Det enda som lönar sig är ärlighetens försiktiga försynthet i den ensidigt konstruktiva förnöjsamhetens tecken: att nöja sig med litet och leva i fred med det utan att därmed trampa på andra.

Aldo Så vi måste ut i kriget?

fadern (suckar) Vi måste tjäna vårt land, då vi är tyskar, och följa Hitler vart han leder oss, så länge han leder oss. Det är det enda val vi har. Skål, Bruno och Marlene. Måtte ni överleva alla Hitlers dårskaper. *(höjer sitt glas)*

Bruno Skål, pappa.

Aldo (höjer sitt glas) Du har rätt, far, och vi har inget annat exempel att följa än ditt.

(Alla skålar hjärtligt till Germund och instämmer uppskattande.)

Marlene (reser sig) Får jag svara?

(Alla tystnar genast och är beredda att lyssna till henne.)

Marlene Far, jag har upptagits som en syster i er familj, vilket för mig har varit som att äntligen få den familj jag alltid saknat. Detta har varit något av mitt livs första lycka, och den har varit fullkomlig från första början. Om det är något jag tror mig kunna bidra med i denna vår familjelycka och gemenskap, så är det, som ni säger, att slå vakt om den och aldrig kompromissa bort den. Jag tänker aldrig släppa Bruno ifrån mig ens i mina tankar. Jag tillhör er med själ och hjärta, min nya älskade familj, där Bruno är min räddare och azurriddare i skinande rustning. Hela min fromhet och tillgivenhet tillhör er, och jag tackar er och Bruno för vad ni redan gjort för mig och för att jag får vara en av er. (sätter sig)

(Alla är rörda. Bruno kramar hennes hand. En liten tystnad uppstår.)

Wilhelm (begagnar den och reser sig) Mina vänner, jag är rädd för att Germund inte vet hur rätt han har talat. Vi kan inte nog sätta oss i beredskap för de prövningar som troligen väntar. Jag var med i världskriget och tvingades uppleva alla dess värsta eländen, då jag slapp vara stridande soldat. Min uppgift blev i stället som fältpräst, sjukhuspräst och fängelsepräst att ta emot döendes och dödsdömdas sista summeringar av sina förlorade liv. Jag fruktar för att få gå igenom allt det en gång till. Alla de ohyggliga bikter och inblickar jag fick i förrinnande själars hopplösa erfarenheter av enbart tillintetgjorda liv kan aldrig återges eller ges någon uppfattning om, och min tystnadsplikt som jesuit räddar mig lyckligtvis från att ens försöka förstå vad ett krig innebär för mänskligheten, dess brutalisering och förstörelse av själar och liv till ingen nytta alls utan bara till skada för alla. Som präst kan man vara pacifist och ändå delta i kriget och vara passiv utan att vara brottslig och ändå samtidigt förbli konstruktiv, vilket är mitt privilegium. Och om det passerade världskriget gav mig någon god erfarenhet alls, så var det vissheten om det outsläckliga hos människan, som alltid strävar vidare trots allt, bevarar sin optimism och idealism och helt enkelt aldrig kan gå under vad som än händer. Detta är vad vi har att leva för och slå vakt om i vår familj, som Germund säger. Och det är kanske tur för er att ni har en präst i familjen, även om han är jesuit, som alltid kan stå utanför kriget och ändå skänka er alla sitt beständiga stöd och fullaste deltagande vad som än händer.

Aldo Jag nästan beklagar att jag inte blev jesuit som du, onkel Wilhelm.

Arthur Alltid den förnuftigaste i familjen, och det är vi tacksamma för. Vad vore vi utan ditt exempel, lillebror?

Gertrude Vi vore ingen hel familj, ty utan den andliga grunden med dess osvikliga moral och tillförsikt skulle vi bara vara redlösa rön för världens stormar.

Germund Tack, Wilhelm, för att du finns och står oss och Tyskland bi.

Arthur Låt oss nu äntligen återgå till förlovningsparet och festen! Det är ju därför vi är här, för att fira och vara glada. Glöm den förbannade politiken, som bara är till för att besvära oss vanliga människor!

Aldo Den är bara i vägen för mänskligheten!

Bruno (reser sig) Låt mig få slutligen återgå till pappas grundmening, nämligen ett hjärtinnerligt välkomnande av min tillkommande, älskade och enda, Marlene. Om du aldrig vill släppa mig vill jag ännu mindre någonsin släppa dig. (höjer sitt glas mot henne)

Aldo Skål för Marlene!

alla Skål för Marlene!

(Alla reser sig för Marlene, som ensam sitter kvar. Festen når sin höjdpunkt.)

Scen 2. Tre präster sammanträder.

Wilhelm Är du oroad, Eugenio?
Eugenio Om jag är. Det är därför jag har kommit hit för att få konferera med er. Vad säger ni, min biskop? Hur bedömer ni situationen?
August Den är mycket allvarlig.
Wilhelm Hur på sätt?
August Vi kan vänta oss vad som helst, och ändå fruktar jag att det bara väntar oss sådant vi absolut aldrig kunde ha väntat oss.
Wilhelm Du talar som ett obegripligt orakel.
Eugenio Dess värre fruktar jag att vår biskop har rätt.
August Ändå kan knappast någon av oss bättre bedöma den internationella situationen än du, broder Eugenio. Du har ju hela den katolska världsdiplomatin i din hand.
Eugenio Överdriv inte. Ingenting är vanskligare för en diplomat än att rätt bedöma en politisk situation, och aldrig har världens politiska strömningar varit svårare i historien att bedöma än idag.
August Du kan dock sägas leda världens största samfunds politik.
Eugenio Den katolska kyrkan har aldrig varit maktlösare, och dess diplomatiska väg har aldrig varit känsligare. Vad jag framför allt saknar all uppfattning om är situationen här hos er i Tyskland angående den judiska frågan.
August Vad vill du veta om den?
Eugenio Tänker er führer göra allvar av sina hot mot hebréerna?
August Kalla honom inte *vår* führer. Ingen vettig människa i Tyskland vill kännas vid honom.
Wilhelm Dess värre är frågan viktig då den är teologisk inte minst.
Eugenio Ja, den är mycket viktig, och desto viktigare just för att Hitler tagit en mycket oroväckande ställning i den.
August Varför inte ställa frågan direkt, Eugenio. Vad ska vi göra som kyrkliga ledare om kriget kommer?
Eugenio Frågan är tyvärr inte om det kommer, August. Vi kan inte längre avstyra det och har aldrig kunnat det, då Herr Hitler från början varit inställd på att till varje pris genomdriva ett revanschkrig. Åtminstone har det alltid varit min uppfattning.
August Kriget är ännu inte här.
Wilhelm Även om det råder fullt dagsljus, August, så kommer ändå natten.
August Ni har således gett upp? Ni tar kriget för givet fastän det inte är här?
Eugenio Vi försöker vara realistiska, August. Det är mina viktigaste frågor till er. Vad tänker du göra, August, när kriget kommer? Om Tyskland börjar krig, kommer du att vara lojal mot Tyskland och stödja det moraliskt som en av ditt lands främsta kyrkliga ledare, eller kommer du att vända dig emot den statsmakt som genom att inleda krig bevisar sig orättfärdig?
August Jag kan ge dig ett ganska direkt svar, Eugenio. Om Tyskland börjar krig måste jag ta avstånd från Tyskland, och jag har alltid drömt om att få skäl till att starta en motståndsrörelse mot det fördömda nazistpartiet.
Eugenio Och du, Wilhelm?
Wilhelm Jag är jesuit. Jag kommer aldrig att ta ställning utom för människan. Jag är humanist först och främst. Jag tänker liksom Stefan Zweig aldrig ta ställning i politik vare sig för eller mot någon stat.
August Och du själv, Eugenio? Var står du i förhållande till Tyskland, om Tyskland börjar krig?
Eugenio Jag är diplomat först och främst och därmed politiskt förhindrad att ta någon som helst ställning, men jag står närmast på samma sida som Wilhelm. Jag

tänker göra vad som helst för att värna om människan och det mänskliga och till varje pris skydda henne, våra mänskliga värderingar och de mänskliga rättigheterna mot kriget och all politik som försöker inskränka humanitetens område.

August Det är det enda krig och politik kan göra.

Eugenio Och hur ställer ni er i den judiska frågan?

August Kristallnatten tvingar varje vettig människa att principiellt ta parti för judarna mot all nazistisk brutalitet.

Wilhelm Alla judar som kunnat har lämnat Tyskland, så att det är jämförelsevis få kvar, och de har inte ytterligare förföljts i någon större utsträckning. Personligen råder jag alla judar jag kommer i kontakt med att lämna Tyskland helst innan det blir krig.

Eugenio Och om det blir krig och judarna får det svårare? Kan ni försvara dem mot era egna landsmän?

August I begränsad utsträckning mot övergrepp från myndigheternas sida. Om Tyskland skulle verkställa någon landsomfattande förföljelse mot judarna skulle ingen kunna försvara dem och allra minst de själva. Wilhelm har rätt i sin ståndpunkt. Och du själv?

Eugenio I Italien saknas lyckligtvis dessa problem fastän vi lider av Mussolini. Men då jag är så engagerad i Tyskland vill jag till varje pris hålla mig informerad och så uppdaterad som möjligt om den aktuella situationen. Jag vill veta så mycket som möjligt om vad som försiggår för att bättre kunna bedöma läget från mitt fängelse i Vatikanen och över huvud taget kunna göra någonting.

August Om det blir krig är risken att Mussolini som diktator går in i det på Hitlers sida.

Eugenio Jag är medveten om risken av ett så fasansfullt scenario. Men, och detta kan kanske utgöra någon tröst för er, om det verkligen blir krig, vilket jag tyvärr som politisk realistisk diplomat måste anse oundvikligt, så måste det samtidigt med tiden innebära slutet för både Hitler och Mussolini och låt oss hoppas för alla diktatorer som deltar i det. Krig är alltid självdestruktivt i synnerhet för diktatorer.

August Ja, det är verkligen den bästa tröst du kan ge oss som tyskar.

Wilhelm Tack för att du kom och tröstade oss, Eugenio. Vi ska hålla dig informerad.

Eugenio Det är allt jag ber om.

August Den som bäst kan informera oss är du, Wilhelm, som ändå förblir närmast jorden som vanlig jesuit och fotsoldat i det universella kristna korståget, medan både jag och Eugenio är begränsade genom våra ställningar.

Wilhelm Jag är medveten om detta och om mitt ansvar därvidlag.

Eugenio Du är därför den viktigaste av oss, Wilhelm. Du kan bäst hålla koll på läget för oss. Både August och jag kommer att ha för mycket ansvar på våra händer för att kunna göra mycket mer än mest bara tänka på att försvara våra och kyrkans ställningar.

August Ja.

Wilhelm Fastän ni har det större ansvaret ger ni alltså mig ett större ansvar.

August Ingen präst går upp mot en sann jesuit.

Eugenio Var vår läkare om kyrkan börjar blöda, Wilhelm.

Wilhelm Det viktigaste är att ingen av oss sviktar vad som än händer och i synnerhet om det värsta tänkbara händer.

Eugenio Vad är det värsta tänkbara som kan hända?

Wilhelm Att Hitler får sitt krig så att hans makt blir ännu mera absolut så att han kan verkställa alla sina hotelser mot oss katoliker, mot judarna och mot världen.

Eugenio Och tyvärr talar det mesta för att det är just vad som kommer att hända.

August Låt oss alltså hålla oss redo. Tack för samtalet, Eugenio, och för att du kom hit.

Eugenio Tack för att jag fick tala med er.

Scen 3. Intim scen.

Bruno Min älskade, vi vet aldrig när domedagsklockan kommer att slå, men alla tycks veta att den kommer att slå.

Marlene Det har aldrig funnits en så märkvärdig tid som denna. Jag tror aldrig historien har tett sig så överklig för oss människor. Det är som om mänskligheten hade förlorat kontakten med verkligheten, och därför kastar vi oss blint i armarna på en galen sömngångare som Hitler, som bara är bra på att famla hysteriskt. Jag förstår inte hur någon tysk kan stå ut med hans antimusikaliska röst.

Bruno Aldo säger att antimusiken och omusiken har överröstat och kvävt musiken. Därför hörs kompositörer som Mahler, Richard Strauss och Sibelius inte mer.

Marlene Mahler var jude. Richard Strauss har avlägsnats för att han tagit ställning för sin delvis judiska familj och Stefan Zweig. Sibelius har upphört komponera.

Bruno Det är det jag menar. Han hörde tidens omusik och tystnade. Även i Amerika har den enda seriösa jazzmusikern tystnat.

Marlene Cole Porter?

Bruno Nej, George Gershwin.

Marlene Även han var jude och bodde inte ens i Tyskland.

Bruno Vad ska det bli av oss, Marlene? Är vi dödsdömda för att vi lever i Tyskland?

Marlene Vi är alla dödsdömda men inte bara för att vi lever i Tyskland. Vi är dödsdömda för att vi lever, och det är tiden som drar ned oss i undergången. Det blir kanske en ny tid efter det kommande kriget och efter dagens tyranners död, kanske en kort resit av fred då mänskligheten hinner hämta andan för att sedan kasta sig ner igen i sin självdestruktivitets eviga revanschkrig och vendettor.

Bruno Ändå har vi inte helt fel, Marlene. Det kan inte finnas någon värre diktatur än bolsjevikernas i Ryssland, som ersätter alla mänskliga och naturliga rättigheter med ett omänskligt myrsamhälle där själen och all andlig strävan är utesluten och bannlyst. Det är bara Hitler som är beredd att våga ta upp kampen med den.

Marlene Allt hänger på hur han gör det. Han har en möjlighet att klara det om han håller stilen, men tyvärr har han ingen stil. Han är vegetarian och kysk och en extrem renlevnadsman, om han hade velat hade han kunnat bli ett dygdeideal, just en sådan profet som Nietzsche försökte framställa, men han är för aggressiv, och risken är att han kastar världen in i världskrig genom anfallskrig, och då är det mera kört för honom och Tyskland än för någon annan.

Bruno Stalin är inte så dum att han anfäller Europa fast han vill ha Polen och Baltikum. Tyvärr är Hitler dummare.

Marlene Och det dömer oss och fördömer oss.

Bruno Min farbror Wilhelm ser ett nytt världskrig komma som måste bli värre än det förra som redan var höjden av outhärdlighet och fasansfullhet.

Marlene Han vet vad han talar om. Vi får ty oss till honom.

Bruno Vi hinner kanske ännu älska innan det blir krig.

Marlene Kärleken är rätt medel att trotsa kriget med. Kärleken skall besegra det. Kärleken skall besegra alla krig. Vi måste älska, Bruno. Det är vår plikt mot mänskligheten. Kärleken är en större kraft än något våld, och därför måste den få leva och verka, så att den kan överrösta krigets och våldets omusik med riktig musik. Vi får inte tolerera våldets låghets pervertering av mänskligheten, och det är bara vi som älskar som kan vända det i motsatt riktning.

Bruno Wilhelm Furtwängler och Richard Strauss överger inte Tyskland för att det våldtagits av diktatur och våld och sopat dem i rännstenen.

Marlene De släpper inte musiken, liksom vi inte får släppa kärleken.

Bruno Vi kan överleva, Marlene, vad som än händer.
Marlene Och vi kan älska vad som än händer. Så låt oss göra det.
Bruno Din inbjudan kan ej vägras.
Marlene Den gäller kärleken för evigt, liksom evighetens liv skall besegra historiens ständiga död och undergång.
Bruno Låt oss döda kriget med vår kärlek innan det börjar.
Marlene Ja. Kom, Bruno. Kom in i mig och stanna där med all din kärlek.
(De älskar.)

Scen 4. Socialisternas hemliga kafé.

Iwo Välkommen, Aldo. Har du äntligen vaknat?
Aldo Nej, men jag börjar vakna.
Iwo (till sina kamrater) Aldo är en av oss. Jag har känt honom i hela mitt liv. Jag går i god för honom. Vi kan alla lita på honom. Han är humanist.
Max Vad gör han här?
Iwo Fråga honom.
Max Vad gör du här, Aldo?
Aldo Söker efter någon.
Max Vem då?
Aldo Någon att kunna lita på.
Max För vad? Har du blivit besviken? Har din käresta dumpat dig?
Aldo Det är värre än så.
Iwo Vad har hänt, Aldo?
Aldo Ingenting har hänt. Det är det som är problemet.
Kurt Du menar inte att du genomskådat etablissemanget?
Aldo Tvärtom. Jag skiter i det.
Wolf Välkommen till socialisterna. Här är vi alla laglösa. Ingen av oss har någon rätt att leva. Vi kan bara existera underjordiskt, och vi lever bara för att se etablissemanget en dag försvinna.
Aldo Jag har kommit till er på jakt efter den opposition som landet saknar.
Iwo Välkommen. De är alla här. De finns överallt men vågar inte visa sig.
Wolf Ty de vet, att vågar de komma med den minsta kritik mot partiet och staten hamnar de i koncentrationsläger tillsammans med judar och zigenare.
Kurt Du har kommit rätt, Aldo, om du söker den biltoga fredlösheten. Här är vi alla våldtagna. Men vi visar oss bara för varandra. Officiellt existerar vi inte utan är vi alla bara vanliga hederliga okritiska tyskar som blint följer den undergångsmässiga massan ofelbart ledd av partiet och führern direkt ner i helvetet.
Aldo Jag är bara humanist och söker egentligen bara frihet. Det är den jag saknar ovan jord.
Max Den finns inte i Tyskland.
Urzel Den finns bara utomlands och i vilket land som helst utom i Tyskland. Till och med Sovjetunionen har mer att bjuda på av den varan än Tyskland.
Wolf Till och med Italien. Där får man fortfarande vara jude om dock med risk för livet.
Aldo Det där om Sovjetunionen vet jag inte om jag helt håller med dig om, Urzel. Det enda goda med Hitler har jag alltid sett som hans fientlighet mot bolsjevikerna.
Urzel Vad är det för fel på bolsjevikerna? Är de inte människor som vi?
Aldo Jo, men systemet är inte mänskligt. Det är lika omänskligt som nazismen. Socialismen är god och fungerar men bara teoretiskt som idealism. Sovjetunionen

och Tyskland är de båda monsterexemplen på hur socialismen spårat ur och blivit sin egen motsats när den etablerat sig politiskt.

Iwo Aldo har rätt. Vi måste leva för idealismen och för att en dag få bukt med både socialismens diktatur och nazismens. Europa måste rensas från alla diktaturer vad de än kallar sig, ty de är alla bara fascismer.

Kurt Välkommen i gänget, Aldo. Naturligtvis kan vi bara fungera underjordiskt och hemligt.

Aldo Det var därför jag kom hit. Jag visste att er grupp var kliniskt fri från angivare.

Max Vi känner alla varandra. Vi har alla olika ideologier och bara det gemensamt, att vi är mot etablissemangen, som alltid har fel.

Aldo Subversiviteten är alltså det enda som gäller?

Max Och vi ger oss aldrig.

Kurt Vi är kameleonter. För att överleva anpassar vi oss till och med efter nazisterna.

Aldo Jag är med på vad som helst utom våld.

Iwo Det är vi också.

Wolf Då är frågan vad vi ska göra med armén. Ska vi låta oss göras till soldater eller desertera från början och därmed riskera livet värre än som soldater?

Max Det är upp till var och en.

Urzel Jag ställer aldrig upp för något krig utom möjligen som sjuksyster.

Iwo Du slipper, Urzel. Du är ju kvinna.

Urzel Jag menar ideologiskt. Om ni inte kan ställa upp ideologiskt för Hitlers kommande krig måste ni alla desertera från början.

Max De som kan gör det. De som inte kan gör det med tiden.

Wolf Det beror helt på var vi skickas.

Iwo Är det någon som vet var Hitler ämnar slå till först?

Kurt Polen.

Wolf Polen har ingen chans. Ett krig mot Polen blir ett kort krig. Det är vad som följer sedan som blir det allvarliga kriget, när Frankrike och England ställer upp för Polen.

Max Det är då världskriget börjar.

Iwo Hitler är därför en idiot om han angriper Polen, och ändå tänker han göra det.

Kurt Han kan klara sig så länge han har Ryssland på sin sida.

Iwo Jag är rädd att det är det han räknar med. Så länge Ryssland låter honom få Polen kan han också klara Frankrike och England.

Urzel Jag hörde just idag om att Ribbentrop slutit en nonaggressionspakt med Sovjetunionen. Det betyder att Sovjetunionen låter Hitler få Polen. Därmed är kriget ett faktum. Frankrike och England kommer aldrig att gå med på det.

Iwo Stalin låter Hitler få Polen för att han själv vill ha östra Polen.

Kurt Vi har inte kommit längre bort från 1700-talet.

Iwo Vad tänker du göra, Aldo? Ställa upp som soldat eller gå under jorden från början?

Aldo Det är därför jag är här. Jag måste ställa upp som soldat. Jag ser ingen möjlighet att kunna undvika det med mindre än att jag försätter hela min familj i fara, och min bror är nygift. Vi har pratat om det i familjen. Vi måste ställa upp. Men vi kommer att behöva alternativ för att kunna hoppa av när det blir möjligt.

Iwo Du har oss här.

Urzel Vi kompromissar aldrig. Vi kommer aldrig att ge oss förrän nazistregeringen är störtad och hela partiet skrotat.

Aldo Jag tror dig, Urzel. Du är orealistisk men övertygande. Du kommer aldrig att ge dig.

Urzel Jag tror att bara Sovjetunionen kommer att kunna besegra Tyskland. Både Frankrike och England kommer att falla före Sovjetunionen.

Max Du ställer alltså ditt hopp till Sovjetunionen?

Urzel Ja. Det är vår enda chans.

Max Jag föredrar då England och tror aldrig det kommer att kunna besegras. Det har ju hela världen. Tyskland har bara kontinenten och är begränsat. Inte ens Napoleon kunde rå på det faktum att England behärskade haven.

Wolf Jag hoppas du har rätt.

Aldo Jag tror att vi har en framtid efter Tysklands fall, men dess fall kommer att bli stort och långt och plågsamt.

Iwo Det är det fallet och den framtiden vi har att leva för.

Kurt Välkommen till Vita Rosen, Aldo. Det är så vi inofficiellt har börjat kalla oss.

Max Många präster är med oss.

Aldo Jag vet. Det var därför jag visste att jag kom till rätt ställe. Min egen farbror är jesuit och har anvisat mig till er som en tänkbar möjlighet till en utväg för Tyskland ur krisen.

Max Är det han som känner påven?

Aldo Ja, det är han som känner påven.

Iwo Välkommen, Aldo, till världsomstörtarna av den rådande nazistordningen. Med påven och din farbror och biskop von Galen bakom oss kan vi inte misslyckas.

Aldo Jag vill bara göra vad som är rätt. Det är bara därför jag är här.

Iwo Jag vet, Aldo. Det är därför vi alla här är totalt mot etablissemang.

Max Allt vi behöver göra är att organisera oss och överleva.

Aldo Det kommer att krävas år av övermänskliga ansträngningar, är jag rädd.

Urzel Vi är beredda. Vi ger oss aldrig.

Aldo Jag tror på dig, Urzel. Du är galnast och konsekventast och mest orealistisk i din totalt ensidiga idealism. Du kan inte förlora.

Urzel Jag vet, Aldo.

Akt II scen 1. Vatikanen.

Galen Tack för er inbjudan och för att jag fick komma, ers helighet.

Pacelli Ni förstår väl varför jag ville träffa er?

Galen Naturligtvis. Tyskland och världen står inför sin kanske svåraste kris någonsin.

Pacelli Ingen kardinal vill bli påve, men det sägs att det är alltid rätt påve som blir vald som genom försynen alltid råkar bli rätt påve för sin tid. Genom ren slump har kanske den främsta av alla Tysklandskännare inom Vatikanen blivit vald till påve just när Tyskland tänker ställa till med världskrig. Man kan se det som Guds försyn, som slump eller som ödets makt eller som ren tillfällighet, men under omständigheterna tror jag det är lyckligt att just jag råkat bli påve.

Galen Frågan är vad ni kan göra åt saken.

Pacelli Det enda som är säkert är att vi inte kan åtgärda Tyskland. Det leds av en galning, det sade jag från början, och den galningen kommer ständigt att bli galnare så länge han får hålla på. Det enda vi kan göra åt den saken är att ta betäckning. I första hand måste vi tänka på kyrkan. Jag tror att vi kan klara den katolska kyrkan genom krisen utan svårighet – den är ju van vid att alltid befinna sig i kris. En världspolitisk kris kan i själva verket bara stärka den moraliskt och etiskt. Vårre är det med den judiska frågan. Där står jag handfallen till och med som påve. Jag kan ingenting göra annat än predika fred och försoning och tolerans för världens

dövaste öron, alltså Hitlers och Stalins, och det kommer att te sig ganska enfaldigt, är jag rädd för. Men det är allt vad jag kan göra.

Galen Hur långt tror ni Hitler kommer att gå?

Pacelli Hur långt som helst, så länge han får det. Han är mera maktgalen än både Nero och Caligula. Han lever bara för makten. Han kommer aldrig att stoppa för något, förrän han blir stoppad av andra.

Galen Kan ni påverka Mussolini till att påverka Hitler?

Pacelli Nej. Jag kan få Mussolini till att lyssna på mig, men det är allt. Jag har inte hans öra eller samarbetsvilja. Däremot kan jag göra vad jag kan för att skydda judarna i Italien för Mussolini-Hitler-paktens faror. Jag tror inte att Italiens judar behöver frukta något. Men naturligtvis oroar jag mig för läget i Tyskland. Vad kan *Ni* göra, biskop von Galen?

Galen Vi har aldrig varit maktlösare i Tyskland inför dess skenande utförsäkning, vi vanliga tyskar och andliga ledare, som alla riskerar att bli satta på undantag och bli förföljda. Jag tror faktiskt att ingen präst i Tyskland kommer att kunna undvika det, ty vi står alla på samma sida mot vansinnet. Liksom ni måste vi huvudsakligen ägna oss åt att ta betäckning och skydda de våra. Jag kan försvara kyrkan genom att insistera på dess opolitiska ställning, och jag tror alla protestanter och katoliker kan räddas. Däremot vet jag inte alls vad vi kan göra för att skydda hebréerna.

Pacelli Det är den mardrömmen vi står inför. Hitler har redan på 20-talet offentliggjort sin föresats att försöka rensa ut alla judar från Tyskland, och han är så galen att han tänker genomföra en så vanvettig plan. Ingenting kan stoppa honom mindre än ett attentat. Vi kan naturligtvis rädda individuella judar och hjälpa dem fly när de utsätts för förföljelse, men vi kommer aldrig att kunna göra tillräckligt. Vad vi än gör, min käre biskop, kommer framtiden att anklaga oss för att vi inte gjorde tillräckligt.

Galen Desto viktigare är det att vi gör det lilla vi kan och lägger all vår kraft därvid.

Pacelli Precis. Det blir en svår tid och troligen den hemskaste prövning kristenheten någonsin ställts inför. Allt kommer att vändas upp och ner, och jag tror dessvärre att den enda chansen för den demokratiska världsordningen att överleva vore om England och Amerika besegrade Tyskland. Om Stalin gör det blir det bara ännu värre.

Galen Det tror jag också.

Pacelli Låt oss ständigt stå i så nära kontakt med varandra som möjligt, min biskop. Ni är min huvudstödjepelare i Tyskland. Jag vet att jag kan lita på er som kanske den ende, och jag vet att ni om någon kan klara av att axla rollen av en ledare för oppositionen i Tyskland mot dess diktatur. Det blir svårare för er än för mig, ty jag saknar opposition i Italien. Jag har ingenting att frukta men måste likväl främst tänka på kyrkans beskydd. Ni däremot har allt att frukta av Tysklands omänskliga övermakt och kommer knappast ens att kunna skydda er själv, men mina böner kommer alltid att vara med er.

Galen Jag har redan börjat bygga ut ett kontaktnät bland oppositionella i Tyskland. Det finns mycket lovande kretsar av ungdomar som skulle kunna gå hur långt som helst och till och med till attentat mot Hitler, och det finns höga militärer som skulle stödja dem.

Pacelli Våld är alltid fel.

Galen Naturligtvis, men om en diktator är så dum att han framprovocerar våld är det hans eget fel.

Pacelli Vi tjänar båda Gud och mänskligheten. Låt oss framför allt göra detta och koncentrera oss på Guds och mänsklighetens överlevnad. Om Gud inte överlever, om kyrkan och judarna går under, kan inte heller mänskligheten överleva. Vårt ansvar som världens ledande Gudsmän är därför oerhört.

Galen Och vi skall leva upp till det ansvaret, inte sant, Eugenio?

Pacelli Hur mår vår vän Wilhelm Köster?
 Galen Han klarar sig. Han har sitt eget nätverk och rör sig helt och enbart på gatunivå. Han tjänar Gud genom att enbart tjäna människorna i ständig närkontakt.
 Pacelli Jag avundas honom.
 Galen Jag också.
 Pacelli Han får vara en riktig präst medan vi måste tänka på vår ställning och ansvar.
 Galen Farväl, ers helighet.
 Pacelli Jag hoppas vi ses igen.
 Galen Jag hoppas vi båda får se ett slut på det kommande kriget.
 Pacelli Det hoppas jag även innerligen, och inte bara vi, utan en hel mänsklighet och det utan så bittra desillusioner som vi hade efter det förra världskriget.
 Galen Låt oss önska varandra lycka till.
 Pacelli Det behöver vi verkligen.
 (De omfamnas och skiljs.)

Scen 2. Ett kafé. Motståndsgruppen är samlad.

Aldo Tack för att du kom, Bruno.
 Bruno Marlene ville inte följa med.
 Aldo Jag förstår henne. Hon hade inte passat här.
 Bruno Vad är på gång?
 Aldo Jag ville inte att du skulle missa detta. Det kan vara ett historiskt ögonblick. Jag ville att du skulle höra vad som sades.
 Bruno Är det din Urzel, den där vilda unga damen?
 Aldo Ja, jag älskar henne. Här är Wolf. Möt Wolf, Bruno.
 Wolf Aldos ordentliga bror. Jag har den äran.
 Bruno Jag är rädd att jag inte alls är bättre än min bror.
 Wolf Du har en käresta som inte uppträder offentligt och som du gift dig med.
 Bruno Vad vill den där Urzel egentligen?
 Wolf Det är det som är frågan. Hon är som en kvinnlig Peter Verkhovenskij, men hon har lovat ta bladet från munnen i kväll, och alla väntar med spänning.
 Aldo I synnerhet jag.
 Max (längre inåt) Upp på bordet, Urzel, så att alla kan se dig!
 Aldo Vad hon nu än säger, Bruno, så bli inte chockerad.
 Bruno Jag förstår varför du älskar henne.
 Urzel Ta det lugnt, kamrater! Fös mig inte!
 (ställer sig upp på bordet) Kamrater! Nu gäller det! Om vår föhrer startar ett nytt världskrig, vilket han kommer att göra, så är det en krigsförklaring i första hand mot oss och mot hela det tyska folket! Vår plikt i så fall är att störta honom! Med vilka medel som helst! Om han börjar krig är det fritt fram för vilket våld som helst över hela världen, i synnerhet som reaktion mot honom, hans parti och hans regering!
 Wolf (ropar) Vad vill du ha i stället? Kommunisterna? Stalin? Bolsjevikisk diktatur?
 Urzel (lugnare) Vi är i första hand humanister och har något att försvara. Vi har våra ideal som tolerans och tankefrihet, religionsfrihet och samvetsfrihet. Det enda godtagbara samhället är ett samhälle som inte utesluter något mänskligt. Som det är nu blir fler och fler uteslutna ur det etablerade samhället, inte bara judar och zigenare, inte bara katoliker och frireligiösa, utan alla som håller på universaltolerans och fred, alla pacifister och socialister, alla som försvarar själens och andens rätt till frihet. Fler och fler humanister har vi sett försvinna, alla våra bästa författare, som Stefan Zweig, Thomas Mann, Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Bertolt Brecht och Erich Maria Remarque har tvingats i exil medan vi humanister som är kvar blir

trampade under fötterna. Etablissemanget skiter i människan. Det är det grymma faktum vi står inför. Därför måste vi med alla medel störta etablissemanget.

Aldo (ropar) Hur?

flera Hur? Hur? Hur?

Urzel Med alla medel. Vi måste bygga upp kontakter utomlands. Vi måste bilda underjordiska grupper runt hela Tyskland. Vi måste underminera samhället med sabotage och propaganda genom pamfletter. Vi måste ha en fungerande underjordisk press. Och när kriget kommer är det signalen till oss att vi aldrig får dra oss för attentat.

Wolf Hur säkert är det att kriget kommer?

Urzel Tyvärr mer än 99 procent.

(Ett brummande börjar höras som växer hotfullt. Alla tystnar och lyssnar.)

Wilhelm (kommer in, försynt till Bruno) Jag ser att Marlene inte vill följa med dig hit. Klokt av henne.

Bruno Vad är på gång, onkel?

Wilhelm Ni hör själva.

Aldo Vad är det vi hör, farbror?

Wilhelm Det är kriget. I detta nu flyger Luftwaffe på Führerns direkta order utan krigsförklaring för att krossa Polen.

Wolf Då är det kört.

Kurt Hörde du, Urzel?

Urzel Ni hör alla och har fått det bekräftat. Vårt lands politiska ledare har startat krig mot världen. Det innebär krig mot oss. Vi måste försvara oss, och vi måste segra. Och för vår seger är alla medel tillåtna.

Wilhelm Låter ni henne uppträda så här öppet? Det kan ju finnas Gestapoagenter och informatörer i lokalen.

Iwo Inte så här tidigt på morgonen. Inte så här sent på natten. Vi har varit försiktiga i valet av tidpunkt.

Kurt Utan att vilja det lyckades vi exakt synkronisera det med krigsutbrottet.

Aldo Hon är inte rädd, farbror.

Wilhelm Nej, jag ser det. Räddast i världen är den som är säkrast i världen, nämligen påven.

Urzel Vi måste förbrödra oss med alla fiender till staten! Alla anarkister och terrorister har Hitler gjort till våra vänner! Alla kontakter är goda kontakter, utom med staten!

Kurt Vi är med dig, Urzel!

Aldo Alla ställer upp för henne, farbror, inte bara jag. Till och med SS skulle älska henne.

Wilhelm Jag är rädd för det.

Scen 3. En krog.

Jochen Du är full, Arthur. Gå hem och lägg dig.

Arthur Så klart jag är full. Vad skulle jag annars vara? Vad kan man annat vara? Det är det enda som återstår för en att göra – att supa sig full. Vi har ingen chans. Det är bara att gå under och bli alkoholist, så gör man åtminstone det bästa av saken.

Jochen Gå hem, Arthur. Du gör bara saken värre.

Arthur Kan man göra den värre? Nej, jag gör den bättre på det enda sätt som går – genom att supa. Glöm världen, för den går under.

Jochen Här kommer din bror och hämtar dig.

Germund (kommer in) Där är du, Arthur. Det är dags att gå hem.

Arthur Det är dags för oss alla att hälsa hem. Världen går under, Germund, och jag försöker fira det.

Jochen Han är berusad.

Germund Tror du inte jag ser det? Hur länge har han suttit här?

Jochen Hela dagen.

Arthur Och natten. Jag ska sitta här vid flaskan tills jag dör.

Germund Kom nu, Arthur, innan du blir utkastad.

Arthur Jag blir aldrig utkastad. Nej, vi blir alla utkastade, vi tyskar, ur världens gemenskap. Vi har ingen chans, Germund.

Germund Bry dig inte om det. Kom hem nu.

Arthur Führern leder oss alla åt helvete, och det har han alltid gjort, och han släpper inte taget förrän han gått åt helvete själv.

Germund Prata åtminstone tyst, Arthur.

Jochen Arthur har aldrig varit diskret. Ingenting kan tysta honom.

Arthur Där hör du, broder. Jag kan aldrig hålla käft, och tacka gudarna för det! Det är bara jag i hela Tyskland som vågar avslöja Hitler!

Germund Tyst, Arthur!

Jochen Han är bara full. Men vem pratar inte bredvid munnen i fyllan och villan? Vem blir inte plötsligt ärlig inför flaskans förlösande befrielse?

Arthur Vi har ingen chans, Germund. Vi kommer alla att gå under. Dina söner är båda med i motståndsrörelsen och har blivit socialister. De blir tagna av Gestapo allihop! Och deras flickor sedan! Bara Marlene är sund, som håller sig utanför och vägrar bekänna sig till tyskheten. Men Aldos fjälla är desto värre – rena revolutionären, rena nihilisten, rena kommunisten! Och hon kommer att dra ner oss alla till de förföljdas träsk, där vi alla går under inför Gestapos förhörsmetoder, som skrotar oss och gör oss till paket för SS att ta hand om.

Germund Prata inte strunt nu, Arthur.

Arthur Jag pratar inte strunt! Jag ser hur det är! Vi har ingen chans! Hela Tyskland går under med Hitler, och vi går under med Tyskland! Så enkelt är det!

Germund Håll då snattran!

Jochen Risken är att han har rätt.

Arthur Bara broder Wilhelm har någon chans att klara sig, som tagit sin tillflykt till det totala verklighetsfrämlingskapet med att bli jesuit i celibat, det mest urmodiga av allt. Om Marlene är klok följer hon hans exempel och klarar sig ensam hon också i motsats till alla oss andra.

Germund Kom nu, Arthur. Gertrude väntar hemma med maten. Du har ju inte ätit på hela dagen.

Arthur Nej, för jag har druckit hela dagen i stället, för att glömma hungern och nöden och Tysklands undergång. Vi har ingen chans, Germund. Vi hade en chans så länge Hitler inte startade krig. Nu har vi ingen chans längre. Världen och stormakterna kommer att krossa oss. De kommer att bomba sönder hela Tyskland. Det blir mycket värre än det förra världskriget.

Germund Kom nu.

Jochen Låt honom tjata. Låt honom förevisa oss vår strålande framtid. Man tröttnar ju på Hitlers ensidiga visioner av vår tusenåriga ära.

Arthur Hitler vet inte vad han talar om. Han är värre än Napoleon. Napoleon var åtminstone överste, men Hitler är bara korpral. Han är oduglig som soldat. Han kan varken marschera eller hålla i ett gevär eller rida till häst. Polackerna kunde åtminstone bjuda oss motstånd med ett ordentligt kavalleri!

Jochen Låt honom suppa ner sig, så går han kanske under innan Gestapo kommer och tar honom.

Arthur Vi hinner inte undan. Gestapo kommer och tar oss alla, för att vi genomskådar Hitlers lögnar och ser vilken undergång han leder oss alla ner i. Vi hinner varken suppa ihjäl oss eller nyktra till. Vi går bara under.

Germund Hjälp mig lyfta upp honom, Jochen. Jag kan nog få hem honom om jag kan hålla honom under armarna.

Jochen Ska jag hjälpa dig?

Germund Nej, jag klarar honom ensam. Jag är van. Jag har hjälpt honom hem från krogen sedan vi var unga.

Jochen Har han alltid varit likadan?

Germund Jag hade ölsinnet och drack alltid för litet. Han hade aldrig något ölsinne och drack alltid för mycket. Våra gåvor var från början orättvist fördelade.

Jochen Jag hjälper dig få honom hem.

Arthur Jag behöver ingen hjälp. Jag klarar mig själv. Jag kan gå under alldeles själv.

Germund Nej, det kan du inte, Arthur. Du behöver till och med hjälp med det.

Arthur Du har alltid räddat mig, lillebrorsan. Men du kan inte rädda oss från Gestapo, allra minst mig, för jag säger alltid sanningen.

Germund Kom nu, Arthur. Du behöver sova. *(De får ut honom från krogen.)*

Scen 4. Ett mörkt kafé någonstans i Warszawa.
Aldo (sjaskigt civilklädd) och Bruno (i soldatuniform).

Aldo Jag var tvungen att göra det, Bruno. Vi hade ingen rätt att ta Polen. Vi har ingenting här att göra. Varje polack är lika god som varje tysk, och vi har ingen rätt att förtrycka dem. Jag hade inget val. Urzel efterlystes av Gestapo, och hon var tvungen att gå under jorden. Hon har gjort gemensam sak med de polska partisanerna, och det tänker jag också göra. Kanske vi i någon mån på lång sikt kan gottgöra något av tyskhetens brott mot Polen. Hur mår Marlene?

Bruno Bra. Jag måste stanna kvar, Aldo, för hennes och familjens skull. Just för att du deserterat är det desto viktigare att jag förblir lojal. Jag följer med tyska armén så långt det går. Det är det enda sättet jag kan skydda familjen på efter ditt avhopp.

Aldo Självklart. Har Gestapo besvärat er? Hur klarar sig onkel Arthur?

Bruno Pappa har utsatts för ett förhör. Det är allt. Han står över alla misstankar och är kliniskt ren, då han aldrig haft något med socialisterna, de oppositionella eller Vita Rosen att göra. Han är inte mer komprometterad än genom att farbror Wilhelm är jesuit. Onkel Arthur är olycklig och bara super och pratar bara bredvid munnen, men ingen kan ta honom på allvar. De försöker hålla honom hemma, men han smiter ut till krogen så ofta han kan.

Aldo Och Marlene? Hur mår hon? Lämnas hon i fred?

Bruno Hennes integritet är intakt. Ingen kan skada henne.

Aldo Håll dig kvar inom armén, Bruno, för familjens skull. Jag hade inget val men måste desertera för Urzels skull, men just därför måste du hålla dig kvar. Förneka all kontakt med mig. Jag finns inte. Glöm mig, tills kriget är över och Tyskland är fallet.

Bruno Du tror det måste falla? Du tror vi måste förlora?

Aldo Vi måste förlora. Att Hitler skulle få vinna är en otänkbarhet. Det skulle innebära världens och demokratins undergång och onskans skräckväldes definitiva seger. Du anar inte vad vi har sett här i Polen. Du anar inte med vilken överlagd och metodisk ondska de behandlar judarna.

Bruno Jag har hört rykten. Då är de sanna.

Aldo De är blott ekon och vaga skuggor av en verklighet som är ofattbar i sin grymhet.

Bruno Det är krigets fel. Krig kan göra vem som helst till ett monster.

Aldo Ja. Därför har jag hoppat av.
Bruno Och du kräver att jag stannar kvar?
Aldo Så länge det går. Försök härda ut. Jag hade inget val till slut. Om du till slut måste hoppa av, gör det bara om du inte har något annat val.
Bruno Vi ses efter kriget, Aldo, om vi överlever.
Aldo Om någon överlever, Bruno, så skall vi också överleva. Hälsa dem där hemma. Krama dem från mig, om du får se dem igen. Du förstår ju att jag inte kan ha någon kontakt med dem.
Bruno Du är vår ledstjärna, Aldo. Förr eller senare deserterar jag också.
Aldo Se inte fram emot det. Bara om det är säkert och du inte har något annat val.
Bruno Jag lovar.
(Aldo omfamnar Bruno passionerat, bryter sedan hastigt upp.)
Bruno (ensam) Förr eller senare kommer alla att drömma om att få desertera.

Akt III scen 1. Hos Gestapo.

1 Vi vill er inget ont, fröken.
Marlene Varför har ni då tagit mig hit, om ni inte vill mig något ont?
1 Vi vill bara veta ett och annat.
Marlene Säg då vad ni vill veta, och låt mig gå sedan.
2 Så gärna. Vi vill veta allt om er svågers förehavanden.
Marlene Det vet jag ingenting om, tyvärr. Han är försvunnen. Det var ni som skickade ut honom till östfronten.
3 Ni vet säkert mer än vi. Han hade anknytningar till socialisterna. Hans väninna, en viss Ursula Morgenstern, gjorde sig bemärkt bland underjordiska oppositionella. Hon är också försvunnen. Är det säkert att ni inte vet någonting alls om var de finns? De är dock era närmaste släktingar.
Marlene Aldo har försvunnit i Polen. Enligt vissa källor har han antagits stupad, just för att han är spårlöst försvunnen. Det är ert krig, inte vårt. Ni är ansvarig för honom, inte jag och inte hans familj. Det är er sak att finna rätt på honom, inte vår.
2 Vi förstår er så väl, fröken. Men ni måste veta någonting. Både er man och hans bror hade vänner bland vissa underjordiska kretsar av oppositionella. Är det säkert att ni inte själv har kontakter där?
Marlene Jag har aldrig intresserat mig för politik. Jag ville aldrig följa med på sådana möten.
3 Klokt av er. Då har ni undvikit att bli involverad. Ni måste dock känna till att vi har utsatt er svärfar för ett förhör.
Marlene Han vet lika litet och är lika oskyldig som jag, hans bröder och hans fru.
3 Ja. Det var vår slutsats också av förhöret. Emellertid tror vi inte att er svåger är stupad. Vi har skäl att förmoda att han tillsammans med Ursula Morgenstern helt enkelt avvikit för att sluta sig till den polska motståndsrörelsen.
Marlene Det vet jag ingenting om.
2 Vi tror er, fröken Marlene. Dock måste vi be er samarbeta med oss. Ni är den i er familj som i egenskap av den som står Bruno närmast mest troligt kommer att få veta något om Aldo och Urzel och deras vänner. Vi ber er hålla oss informerade.
Marlene Ni vet mera än vi.
2 Kanske för tillfället. Men troligen kommer ni att få veta mera än vi, då Bruno inte är den som kommer att svika er. I motsats till sin bror är han en pliktmedveten tysk soldat och mycket trogen sin familj, som han aldrig skulle svika, i motsats till sin bror, som mycket väl kan ha svikit er alla för att bli landsförrädare. Vi finner det

realistiskt att räkna med den möjligheten som den troligaste. Men Bruno skulle aldrig svika er, och förr eller senare kommer ni att få nyheter av honom. Vi ville då be er att hålla oss underrättade.

Marlene Vi får inte veta något om vad som händer vid östfronten.

3 Tids nog får ni veta ett och annat. Bruno skriver väl brev till er?

Marlene De tar tid att komma fram, och de censureras.

1 Naturligtvis.

2 En sak till, fröken Marlene. Ni är en mycket vacker kvinna.

Marlene Vad har det med saken att göra?

2 Ni är en mycket attraktiv kvinna. Det kan underlätta samarbetet oss emellan.

Marlene Vad begär ni av mig?

2 Bara er goda samarbetsvilja. Om ni samarbetar kan vi garantera att ingenting händer era svärföräldrar eller någon i er familj.

Marlene Är det ett hot?

3 Fritz menar, att om han får knulla er går hela er familj garanterat säker.

Marlene (behärskar sig) Och om inte?

2 Om ni inte vill samarbeta, fröken Marlene, kan vi inte garantera någons säkerhet i er familj. Med tanke på er svågerns subversiva kontakter är det lämpligt att ni samarbetar.

Marlene Utpressning, med andra ord.

3 Ja.

Marlene Jag känner er. Jag har väl inget val.

3 Nej, ni har inget val. Men vår garanti är säker.

Marlene Jag måste få ställa ett villkor.

2 Vi kan alltid lyssna till vad ni har att föreslå.

Marlene Jag är villig att offra mig själv för min familj, om det garanterar deras säkerhet. Men bara på villkor att de aldrig får veta det.

1 (*till de andra*) Det är skäligt.

2 Då är det överenskommet. Ni stannar här i natt och får oskadd återvända hem i morgon.

Marlene Vi är bara en familj av lärare och humanister. Vi har aldrig varit politiskt intresserade. Vi har aldrig tagit ställning varken för eller mot partiet. Vi har en oskuld att försvara, och jag faller er till föga bara för att bevara den oskulden, som betyder mera än den köttsliga, som inte betyder något i jämförelse, bara så att ni vet.

1 Hon är filosofisk.

2 Bättre ändå. Hon är moralisk.

3 Vi skall vara helt nöjda med er, fröken, på era egna villkor, och vi skall se till att ni får det bekvämast möjligt i natt, på det att vårt samarbete må vara så länge som möjligt och flyta så smärtfritt som möjligt.

2 Kom med oss, fröken. (*ledsagar henne ut*)

Scen 2. I kyrkan.

Wilhelm Jag tror att de kommer att hålla sitt ord. De vill bara ha kontroll över oss. De tror att de kan kontrollera våra själar med att kontrollera våra kroppar, men de bedrar sig. Du har handlat klokt, Marlene, och din uppoffring är heroisk.

Marlene Ingen får någonsin veta det utom ni.

Wilhelm Naturligtvis. Jag är den perfekta biktfadern. Jag avslöjar aldrig en hemlighet, allra minst om den är mänsklig.

Marlene Hur tror ni det går för dem? Vet ni något? Det var länge sedan jag fick brev av Bruno nu.

Wilhelm Östfronten håller på att stanna av. Den är för utspridd, och risken är att den kan brista just för att den är för utbredd. Varken Karl XII eller Napoleon gick in i Ryssland på så bred front som Hitler, och ändå gick de under båda två.

Marlene Menar ni att Hitlers nederlag i öst är säkert?

Wilhelm Det ser inte bättre ut, Marlene. Jag skall själv till östfronten för att ta hand om våra soldater, de få som jag kommer att få kontakt med, och jag befarar att jag bara kommer att möta lidanden utan tal och utan ände. Redan 1917 var den fronten betydligt mera mänskligt katastrofal än västfronten. Skillnaden var, att vi fick veta hur det gick till i väst, men vi fick aldrig veta hur det gick till i öst.

Marlene Det verkar vara samma sak om igen.

Wilhelm Ja, fast värre.

Marlene Vad tror ni har hänt med Aldo och Urzel?

Wilhelm De har säkert deserterat, som Gestapo har förmodat, och då ser vi dem aldrig mer förrän kriget är över, och ännu mindre kommer vi att höra från dem. Urzel var en slipad ung dam som fastän hon var helt utan fruktan aldrig tog några risker. Hon försvann så fort Gestapo fick vetskap om Vita Rosens verksamhet. Hon är utan tvekan ihop med den polska motståndsrörelsen, och Aldo även.

Marlene Och Bruno?

Wilhelm Han kommer säkert tillbaka. Det är främst honom jag har hopp om att få träffa någonstans vid östfronten. Jag skall försöka finna honom.

Marlene Ni kommer utan tvekan att lyckas.

Wilhelm Det tror jag också.

Marlene Lycka till, fader. När får vi se er igen?

Wilhelm Om Gud vill, innan kriget är över, och medan vi alla ännu är vid liv.

Marlene Det är ni som håller ihop hela familjen.

Wilhelm Med er hjälp, och Brunos. Han släpper oss aldrig.

Marlene Tack för att ni finns, fader.

Wilhelm Marlene, om du någonsin skulle komma i svårighet genom Gestapo, jag menar, om de någonsin skulle gå för långt, räcker det med ett ord från dig, och vi skall rädda dig.

Marlene Och om jag upphör att samarbeta med Gestapo? Vad händer då med Germund och Gertrude och Arthur? Jag kan inte avstå från att ge dem det skydd som mitt samarbete ändå bjuder på.

Wilhelm Men hur länge varar det? Håll kontakten, Marlene, vad som än händer, och jag skall hålla kontakten med dig, om inte själv så genom mina vänner.

Marlene Gör det, fader. Håll din beskyddande hand över oss.

Wilhelm Det är vi som offrar oss för mänskligheten som därigenom kan rädda mänskligheten.

Marlene Det är vårt privilegium, fader.

Wilhelm Ja, Marlene, se det från den goda sidan, så slipper man allt det onda. Gå nu. Du har inga synder att förlåta.

Marlene Tack, fader. *(lämnar biktstolen och går)*

Wilhelm *(sitter kvar, med ansiktet i handen, döljer att han gråter)* Mina tårar är torra, ty jag har fått se och höra alltför många bikter av liknande slag. För att mina ögon är utgråtna för länge sedan, flödar desto ymnigare själens ohejdbara syndafloder av förkrosselsens eviga medlidande med alla oskyldiga som aldrig får upphöra att lida och blöda för mänsklighetens brott mot mänskligheten. *(torkar ögat och sansar sig.)*

Scen 3. Stalingrad.

Bruno, sliten, utvakad, utmärglad, skriver brev i en eländig vrå med kriget omkring sig.

Bruno "Älskade Marlene, jag vet inte hur det kommer att gå. Slaget här vid Stalingrad bara fortsätter och fortsätter och tar aldrig slut. Vi har kört fast, medan ryssarna väller fram över oss i ständigt förnyade attacker, som om de frivilligt ställde upp som kanonmat. Här kan ingen desertera längre, då det inte finns någonstans att ta vägen, medan ryssarna deserterar i tusentals, och ändå blir de bara fler hela tiden. Detta måste vara det mest fruktansvärda slag som någonsin utkämpats, och det har bara börjat. Risken är att detta helvete urartar till ett nederlag, och hur går det i så fall? Blir vi alla krigsfångar, eller kan vi lyckas retirera? Av vad jag har hört om rysk fångenskap skulle till och med döden vara bättre, och jag ämnar aldrig låta mig tas levande. Om det värsta katastrofscenariot blir verklighet och vi faktiskt förlorar Stalingrad, hoppas jag verkligen vi kan retirera, men det ser illa ut.

Jag vet ingenting om er. Jag vet inte ens om mina brev kommer fram. Det enda säkra är att jag åtminstone alltid har er i tankarna, och jag släpper er aldrig. Varje natt i mörkret är du mitt ljus, varje stund av vila tänker jag bara på dig och njuter jag av våra minnen och den korta tid av intimitet kärleken gav oss, som är det enda som håller mig levande. Jag svor dig evig trohet som jag aldrig ger avkall på så länge jag lever, och jag vet att du på samma sätt bara tillhör mig. Om min bror och hans moatjé vet jag ingenting. Han försvann i Polen, och hon är också försvunnen.

I bästa fall, om det blir nederlag, vilket blir mera troligt för varje dag, kan en reträtt innebära att jag ändå snart får komma hem igen. Ännu är jag inte krigsinvalid, det enda men jag lidit hittills i kriget är några omgångar dysenteri, men det är normalt och drabbar alla, så lyckligtvis har jag klarat hälsan även om mitt midjemått ständigt har krympt. Ännu finns det hopp, min älskade. Jag skriver igen så snart jag kan.

Krama mor och far och onkel Arthur från mig. Jag har hört att farbror Wilhelm kommit till östfronten men jag vet inte var.

Din ende och gränslöst älskande,

Bruno."

(tar upp brevet mellan meningarna, torkar tårar, snyftar, skriver vidare, och håller på så tills brevet är klart.)

Scen 4. Hemma.

Gertrude Drick inte mera, Arthur.

Arthur Det är kört, Gertrude. Vi har förlorat kriget. Det blir samma mardröm om igen som för tjugofem år sen. Vi blir förnedrade och överkörda och reducerade till kroniskt elände som svältande fattiglappar för tiotals år framåt! Ur detta nederlag kommer Tyskland aldrig mer att kunna resa sig! Vi är pantade!

Germund Försök då dämpa dig, Arthur. Du gör hela huset till våra åhörare.

Arthur Har vi då något att dölja? Vad hjälper det? Vad hjälper det att viska om Stalingrad när alla ändå vet om det? Som viskning blir dess innebörd bara ännu mer fruktansvärd än om man vågar tala om det öppet. Vad har vi att förlora? Vi har redan förlorat allt och kommer att förlora ännu mera! Med dessa bombningar, som bara har börjat, blir det bara rykande ruiner kvar av hela Tyskland om ens det, när kriget är över!

Gertrude (vådjande) Snälla Arthur, försök dämpa dig, försök att skona oss.

Arthur Vad hjälper det? Om man uppskjuter sanningen och verkligheten blir den bara värre! Försök inte att förtränga att vi är förlorade! Då gör det bara mera ont.

Germund Vi är inte förlorade, Arthur. Vi är aldrig förlorade. Vi får aldrig ge upp. Vi är humanister. Vi får inte förlora vår tro på människan. Vi har kvar vår kultur,

som håller oss levande, och som det är vår plikt att föra vidare genom alla krig och kriser och katastrofer till framtidens generationer i hopp om att de kanske kan ha en bättre värld än vår. Även om vi slutar som ruiner finns hoppet att nästa generation kan bygga upp dem igen.

Arthur Du är så blåögd, Germund. Ser du inte vad som pågår? Diktaturen bryter ner oss bit för bit och stjälar våra själar och våra liv ifrån oss för att gradvis döda oss ända in i hjärtat och själen! Ser du inte vad som har hänt med Marlene? Till och med hon är redan en ruin!

Gertrude Säg inget ont om Marlene.

Arthur Hon samarbetar med Gestapo! Hon har sålt sin kropp till dem för att rädda oss!

Germund För Guds skull, Arthur, skrik då inte ut det över hela världen!

Arthur Hela kvarteret vet om det. Låt hela världen få veta det. Din son är desertör och har flytt från armén och gjort sig till landsförrädare och gått samman med Gud vet vilka vilda partisaner, och det har han gjort förbannat rätt i, och därför har Gestapo fått hållhake på oss och kräver Marlenes kropp som pant för att lämna oss oskyldiga i fred. Det är så regeringen och diktaturen fungerar, och den kommer bara att bli värre så länge den sitter kvar.

Gertrude Hur kan det bli värre? Vad har ännu inte drabbat oss, utom att vårt hem ännu inte bombats sönder?

Arthur Vänta bara. Det kommer. Alla oppositionella interneras och får dela judarnas öde att bli omvandlade till tvål i Auschwitz, och när alla miljoner oppositionella blivit utrotade tar de hand om deras släktingar och vänner. Det är inga levande människor som härskar över oss. Det är historiens renaste skräckparanoia inkarnerad i den sjukaste galning världen någonsin har sett som vi själva gjort till vår diktator.

Germund Sluta nu, Arthur. Gör vad du vill, gå och dränk dig i flaskan, men lämna oss i fred.

Arthur Äntligen sade du något vettigt. Var har ni gömt min flaska?

Gertrude (trött) I stora blomkrukan, Arthur.

Germund Gå ut och sup dig full om du vill, bara du tystnar.

Arthur *In vino veritas*. Sanningen tystnar aldrig och får aldrig tystna men blir bara mera självklar och högljudd genom vinets förlösande befrielse av själen ur all förbannad dödlighet som håller oss nere genom världens morbidaste regering. (*går*)

Gertrude Är allt verkligen sant vad han säger om Marlene?

Germund Jag är rädd för det. Du ser hur hon har förändrats. Hon är aldrig glad längre. Hon säger ingenting, men Arthur kan ha sett vad hon döljer.

Gertrude (förtvölad) Vad har vi gjort för att förtjäna detta? Vad har Tyskland gjort för att förtjäna att alla dess oskyldiga drabbas?

Germund (tar om henne ömt) Ingenting, Gertrude. Vi är fullkomligt oskyldiga, och den oskulden kan vi ännu försvara. Och ingen är oskyldigare än Marlene, vad hon än har gjort.

Gertrude Kommer vi någonsin igen att få se våra söner?

Germund Den frågan kan ingen svara på. Den måste vi lämna åt hoppet och framtiden. Vår enda tröst är att vi åtminstone inte fått någon rapport om att någon av dem inte skulle finnas i livet längre. Wilhelm har lovat att försöka finna dem. (*kramar om Gertrude, som gråter*) Alla krig har tagit slut, Gertrude, liksom det aldrig förekommit någon storm eller oväder utan solsken efteråt.

Gertrude Men offer är offer, Germund, och de kan aldrig glömmas eller förlåtas.

Germund Vi är inte offerade ännu.

Gertrude Jo, Germund, Marlene är redan ett offer.

Akt IV scen 1. Ett kafé i Warszawagheppetot.

Aldo Vi är bland vänner här, Urzel. Här är alla lika utsatta och hemlösa och förkastade som vi.

Urzel Men de är för tröga och passiva. De gör ju inget utom går och väntar på att få dö. Det är det jag inte kan acceptera bland judarna. De finner sig i den gudlösa behandling de utsätts för. De går som lydiga får till sina koncentrationsläger och låter sig avlivas där utan protester. Så länge de inte gör motstånd kommer tyskarna att fortsätta utrota dem.

Aaron Vad kan vi göra?

Urzel Ni måste göra uppror!

Aaron Med våld?

Urzel Ja, med våld! Vad tror ni tyskarna erövrar världen med? Vänskaplig övertalning och vitflaggande pacifism? Ni måste äntligen börja slå tillbaka!

Benjamin Vi har hållit på med att smugla in vapen till gheppetot under ett halvår redan. Vi väntar på att någon skall höja upprorsfanan.

Urzel Det är dags. Måste då någon göra det åt er? Kan ni inte göra det själva?

Benjamin Vi försökte nog i januari men det blev ingen succé.

Urzel Succé! Väntar ni er att folk ska applådera för er när ni avlossar ett korkgevär som inte smäller övertygande nog för att skrämma en tysk? Är ni så rädda för tyskarna att ni är rädda för att skrämma dem? Ge dem äntligen tillbaka öga för öga och tand för tand! Använd deras egna vapen emot dem! Gör mot dem vad de gör mot er! Döda dem utan urskiljning!

Aaron Jag tror nästan hon har rätt. Jag tror nästan det är dags. Om vi inte börjar göra motstånd tar de de sista av oss och skickar till Auschwitz. Vi måste börja försvara de få av oss som finns kvar.

Urzel Fattar ni inte att världskriget håller på att svänga? Har ni inte hört att tyskarna lidit nederlag mot ryssarna vid Stalingrad och att de håller på att slås tillbaka? Fattar ni inte att tiden är mogen för att söndersmula hela det tredje riket till småmulor så att en diktatur aldrig mer kan resa sig ur ruinerna!

Benjamin Jag tror hon vet vad hon talar om.

Aldo Vi skulle kunna synkronisera ett uppror här i gheppetot mot tyskarna med ett polskt uppror ute i staden. Polackerna väntar också bara på signalen.

Aaron Nej. De väntar på att ryssarna ska komma hit.

Aldo Då får de vänta länge.

Aaron (till andra vänner) Vad säger ni, kamrater? Är det äntligen dags att börja slå tillbaka mot våra utrotare och plågoandar?

en jude Det har det varit länge. Det behöver inte en kvinna informera oss om att behöver göras.

Urzel Det är det jag menar. Gör det då! Sätt i gång! Gör slut på det omänskliga översittarsamhället av grymma okänsliga myndigheter en gång för alla!

Aldo (tror inte sina ögon) Wilhelm!

Wilhelm Aldo! Äntligen har jag funnit dig. Jag kunde först inte tro mina ögon.

Aldo Vad gör du här?

Wilhelm Jag tänkte just fråga dig det samma. Jag brukar göra ett besök i gheppetot medan jag är i Warszawa. Jag är på väg tillbaka till Berlin från östfronten.

Aldo Hur mår de där hemma?

Wilhelm Alla mår bra, men Marlene behöver sin Bruno.

Aldo Och hur är det med Bruno? Har du träffat honom?

Wilhelm Jag vet inte var han är. Han är en av hundratusentals som kom bort vid Stalingrad. Ryssarna tog hundratusen fångar av vilka de flesta redan lär ha dött av köld och vanvård.

Aldo Så nederlaget vid Stalingrad var verkligen totalt?

Wilhelm Så totalt som ett nederlag kan bli. Världskriget har vänt. Tyskarna retirerar på alla fronter, inte bara vid Stalingrad utan också vid Moskva och i hela Nordafrika.

Urzel (till andra omkring) Hörde ni det? Tyskland håller på att förlora kriget!

Wilhelm Men ledarskapet i Berlin ger inte upp. Rudolf Hess försökte åstadkomma en separatfred med Storbritannien genom att själv fly dit, men engelsmännen vägrade. Kriget kommer att hålla på tills Tyskland är krossat och hela Europa ligger i ruiner.

Urzel Man borde ha skjutit Hitler från början. De borde ha avrättat honom redan på 20-talet.

Wilhelm Det är för sent nu. Den skada han har vållat hela världen redan kan aldrig repareras.

Aldo Så du vet ingenting om Bruno?

Wilhelm Ingen vet någonting. Ingen vet om han lever eller har stupat.

Bruno (har kommit in oförmärkt, oigenkännlig som krigsmärkt soldatveteran) Jo, jag vet en som vet.

Aldo Tala, främling. Vad vet du? Vem är du?

Bruno Aldo, jag är inte förvånad över att du inte känner igen mig.

Aldo (fattar) Bruno! *(flyger upp och omfamnar honom genast länge och varmt)* Du lever!

Bruno Ja, men det är inte mycket till liv.

Urzel (när Aldo äntligen börjar släppa honom) Du är oigenkännlig, Bruno.

Bruno Jag vet. *(vänder sig genast till onkeln)* Farbror, hur är det med Marlene?

Wilhelm Hon behöver dig. Jag ser att du fortfarande är soldat. Är du på väg till Berlin?

Bruno Ja.

Wilhelm Det är jag också.

Bruno Är allt väl med dem?

Wilhelm Så väl som det kan vara. Berlin har utsatts för hårda bombangrepp. De lever och är friska och har klarat sig men ser ut som spöken, som de flesta mer och mer gör i Tyskland. Det gläder mig gränslöst att du har klarat dig. Har du fått permission?

Bruno Ja, farbror, jag har fått permission, visserligen kort, men ändå. Jag har en vecka. Sedan måste jag tillbaka till östfronten. Jag är fortfarande soldat, Aldo. Jag har sluppit desertera och kan fortfarande försvara min familj.

Aldo Det låter nästan som en förebråelse.

Bruno Det är ingen förebråelse mot dig. Det är bara ett sakligt konstaterande. Jag menar bara, Aldo, att du inte behöver vara orolig för att jag och familjen ska råka illa ut för din skull. Så länge jag är soldat kan vi alla ännu klara oss.

Urzel Det är bra, Bruno. Åk hem och ta hand om de oskyldiga. Vi tar hand om tyskarna och Warszawa och ghettot här och är rätt personer att ge tyskarna ett helvete. Vi ska kriga mot dem värre än alla ryssar och amerikaner i världen. Ett uppror från hjärtat av deras eget imperium är det sista de väntar sig.

Bruno Ni tycks ha klarat er oskadda genom alla faror hittills.

Aldo Urzel vet vad hon gör. Hon har rykte om sig att vara hård, alltså immun mot kulor.

Bruno Jag kan bara hoppas att det håller i så fall. Men var försiktiga. Tag inga risker.

Aldo Urzel tar aldrig några risker.

Urzel Jag är ju tyska själv och känner tyskheten bättre än vad tyskarna själva gör. Jag vet var vi ska slå till. När vi är klara med dem ska det inte finnas en enda nazist kvar i hela Tyskland.

Bruno Ändå är de egentligen bara socialister, som du själv var en gång, Urzel.

Urzel Nationalsocialister är inte det samma som mänskliga socialister.

Bruno Litar du fortfarande på bolsjevikerna?

Urzel De kommer att komma och rensa hela Östeuropa från nazisterna. Vad de gör sedan med Östeuropa är en annan fråga.

Bruno Jag hoppas vi alla får leva för att se det.

Wilhelm Kom, Bruno. Tar du tåget? Du har mycket att berätta från Stalingrad.

Bruno Och du också, farbror, från din sida av östfronten.

Aldo Om inte förr så ses vi igen efter kriget.

Bruno Vi ses nog före det igen, Aldo. Jag kommer tillbaka till Warszawa.

Aldo Om det finns kvar när du kommer tillbaka.

Bruno Ingen lär flytta på det.

Aldo Jag tänker på tyskarnas förstörelse av det. Om vi gör uppror i ghetton och polackerna i staden lär tyskarna sedan inte lämna mycket kvar av staden.

Urzel Vad tyskarna än gör med oss och polackerna och judarna här så ska vi göra samma sak med tyskarna.

Bruno Lycka till, Aldo och Urzel. Jag kan tyvärr inte hjälpa er.

Aldo Du hjälper familjen i stället.

Bruno Någon måste göra det.

Wilhelm Kom, min son.

Bruno (till Aldo och Urzel) Farväl.

Aldo Vi ses.

(Bruno och Wilhelm lämnar lokalen.)

Vilken lyckträff! Och att han skulle uppenbara sig just nu! Det bådar gott för oss!

Urzel Ja, det gör det. Nu måste vi sätta i gång och organisera upproret. (De börjar genast konspirera med kamraterna i kaféet.)

Scen 2. Hemligt möte.

Wilhelm Detta är Karl Goerdeler, Bruno, Tysklands enda politiska hopp.

Goerdeler Jag beklagar vad som har hänt, Bruno.

Bruno Vet ni något om min hustru?

Goerdeler Bruno, du är fortfarande kvar i armén och har ett fläckfritt rykte som soldat och underofficer. Vänta med att ta kontakt med din familj tills kriget är över.

Bruno Vad vet ni?

Goerdeler (till Wilhelm) Vad vet han?

Wilhelm Bara det som alla vet. Huset bombades, det finns ingenting kvar, och hela hans familj är försvunnen, ingen vet vart. Det enda man vet är att de troligen klarat sig.

Goerdeler (ironiskt) Man vet det, troligen?

Wilhelm De har med största sannolikhet alla gått under jorden.

Goerdeler Och ni har ingen kontakt med dem?

Wilhelm Jag har varit vid östfronten hela det sista året, borgmästare Goerdeler, och har inte haft någon kontakt med dem alls de sista månaderna. Vi kom hem tillsammans, jag och min brorson, och fann vårt bombade familjehem och intet spår efter alla som bott där, allra minst efter vår egen familj. Därför har vi vänt oss till er. Via andra källor har jag fått veta, att Marlene var utsatt för utpressning av Gestapo.

Goerdeler Har Gestapo haft någon hållhake på er familj?

Bruno Bara den att min bror deserterat och försvunnit i Polen, troligen för att med sin hustru göra gemensam sak med polska partisaner.

Goerdeler Jag förstår. Var Marlene mycket vacker?

Bruno Gränslöst.

Goerdeler De har troligen försökt utnyttja henne, därför har hon troligen gått under jorden, och när huset bombades har er familj funnit det lämpligt att göra det samma. Jag ska gärna forska efter dem, men det är troligt att de inte kommer till rätta igen

förrän kriget är över eller åtminstone förrän Hitler och hans diktatur är borta. Fler och fler går under jorden. Fler och fler sluter sig hemligen till Vita Rosen, den tyska oppositionen, som betraktas och behandlas som landsförrädare och det urskilningslöst och skoningslöst. De vill störta Hitler och partiet med våld. Jag har försökt få dem till att nöja sig med att få Hitler ställd inför rätta och dömd innan han blir avrättad. För det har jag fått hård kritik. De vill kuppa bort nazistregeringen. Jag vill att det ska gå lagligt till i så fall.

Bruno Låter partiet er hållas?

Goerdeler Tills vidare. Jag är moderat och vill gå en medelväg och hålla mig till lagen. För att jag håller mig till lagen kan de inte röra mig. Men jag har många farliga kontakter och gör vad jag kan för att rädda flyktingars och judars liv.

Bruno Tror ni att ni skulle kunna finna de mina? Bara ett livstecken, bara så att jag får veta att de lever? Åtminstone Marlene?

Goerdeler (suckar) Jag tror att jag skulle kunna spåra era föräldrar och farbror. Er Marlene är en annan sak. Jag tror det är säkrast för henne själv om ingen forskar efter henne, så att hon får vara i fred under jorden tills vi har fred igen. Vi vet inte vad hon utsatts för av Gestapo, men det finns skäl att misstänka det värsta.

Bruno Vad är det?

Goerdeler Att de försökt tvinga henne att bli angivare.

Bruno Det skulle hon aldrig kunna bli, allra minst genom våld. Hon är inte sådan.

Wilhelm Bruno har rätt. Jag kan bekräfta det. Hon har troligen gått totalt under jorden för att stanna där tills kriget är över, och då är det inte ens någon idé att någon forskar efter henne.

Goerdeler Vi är då av samma mening, fader.

Wilhelm (fattar Bruno om skuldran) Vi kan ingenting göra, Bruno. Vi kan bara vänta ut kriget och under tiden fortsätta utföra våra tunga plikter vid östfronten, du som soldat, jag som själasörjare.

Bruno Det blir svårare och svårare att lyda order.

Wilhelm Gör det så länge du kan, för familjens skull. Håll dig så ren som möjligt så länge som möjligt. Det är det enda du kan göra.

Goerdeler Pater Köster har rätt, Bruno.

Bruno (suckar) Bra. Jag lyder er. Tillbaka till kriget, alltså.

Wilhelm Det gäller oss båda.

Bruno Är det sant att ni kunde ha ändrat Tysklands öde, borgmästare Goerdeler?

Goerdeler Jag skulle ha blivit kansler i stället för Hitler. Jag skulle ha blivit president efter Hindenburg, om inte von Papen stoppat mig. Hade vi störtat och lyckats oskadliggöra Hitler före 1933 hade hela Europa kunnat räddas.

Bruno Varför har Hitler låtit er hållas?

Goerdeler För att jag i motsats till honom alltid hållit mig innanför lagen. Jag har helt enkelt för att överleva varit tvungen att se till att hålla mig under lagens beskydd, men jag är medveten om att det nu i krigstid troligen inte kommer att kunna gå så länge till.

Wilhelm Tack, herr borgmästare. Ni är fortfarande Tysklands enda politiska hopp.

Goerdeler Vi behöver mer än bara Guds skydd för att klara oss igenom det värsta, som ännu återstår, pater.

Wilhelm Alla rättrogna och goda människor står på vår sida med påven i spetsen.

Goerdeler Som sagt, vi behöver mer än Gud och påven för att klara det.

(Wilhelm och Bruno går.)

De skulle bara ana. Motståndsrörelsen i Tyskland lever farligast i världen, och har man gått under jorden, vilket hela deras familj har gjort, beror det bara på att de är med i den. Om Bruno som officer hade någon kontakt med dem skulle han ställas inför krigsrätt direkt för att troligen avrättas efter plågsam utpressningstortyr i det oändliga.

Scen 3.

Ett tomt övergivet hus med en ensam flygel.

(Försiktigt och med yttersta vaksamhet kommer en eländig man in och nalkas flygeln, långhårig och skäggig, en typisk flykting som levt på undantag kanske i ett år. När han förvissat sig om att han är helt ensam och i säkerhet vågar han sätta sig vid flygeln. Han prövar försiktigt ett Chopinstycke, förslagsvis etyd i ess-dur opus 10 nr 3, trevande men ändå med en viss säkerhet, och man hör att han är en riktig pianist som dock inte spelat på länge. Före mellanspelet visar sig Bruno. Pianisten blir honom varse och avbryter sig förskräckt.)

Bruno Nej, fortsatt. Ni kan ju spela.

Pianisten Jag har inte spelat på länge.

Bruno Men ni har allting kvar, och ni har gåvan. Det räcker. Jag brukar själv komma hit för att spela ibland. Här är så tyst, som om kriget inte fanns. Är ni flykting?

Pianisten Ja.

Bruno Bor ni här?

Pianisten Ja.

Bruno Ni ser alldeles utmärkt ut. Hur får ni mat?

Pianisten Det är dåligt med det.

Bruno Jag kunde just gissa det. Är ni jude?

Pianisten Ja.

Bruno (arg) Det är skamligt hur vi har behandlat er. Det kommer att gå till historien som vår värsta vanära. Jag kan bringa er mat om ni vill.

Pianisten Snälla, avslöja mig inte. Jag har levat gömd sedan Warszawaghettot likviderades. Jag är ensam. Hela min familj har utplånats.

Bruno Ni är inte ensam. Jag är också utan familj. Vårt hem bombades i Berlin, och alla de mina har gått under jorden för att undvika Gestapo. Vi var humanister. Min bror är desertör och har gått med de polska partisanerna.

Pianisten Tror ni på ett liv efter kriget?

Bruno Först måste kriget ta slut. Det har inte tagit slut ännu, och tyvärr lär det ännu dröja.

Pianisten Finns det några judar kvar där ute?

Bruno Mitt folk har lyckats utrota två tredjedelar av alla judar i Europa, men en tredjedel finns ännu kvar, de flesta i Italien, då påven beskyddar dem.

Pianisten Då finns det hopp. Hur länge ännu tror ni vi måste leva så här, som djur?

Bruno Jag ska ge er allt vad ni behöver. Håll er bara gömd. Vi är på reträtt, och vi kan inte hålla Warszawa länge till. Era polska bröder kommer snart och befriar med ryssarna, som redan står utanför Warszawa.

Pianisten Finns det något kvar av Warszawa?

Bruno Inte just någonting. De flesta gatorna ser ut som den öde gatan här utanför med bara ruiner.

Pianisten Jag var rädd för det. Varför gjorde ni det?

Bruno Det fanns ingen annan anledning utom djuriskt vansinne och förstörelselusta hos en enda person, som världens största otur förde till en mycket olycklig maktställning i vårt land, och han var inte ens tysk. Jag ställer er samma fråga. Varför drabbades vi av detta? Vi var ett humanistiskt folk som älskade fred och bildning högst av allt. Gangsters har utplånat all humanism i Europa, och den kommer aldrig att kunna återhämta sig helt. Under renässansen blev kulturen och humanismen Europas ledstjärnor, som nu har begravts i barbari, och det är ingens fel utom vansinnets. Fyra hundra års arbete för civilisation och ett rättssamhälle är kaputt, och alla vi som arbetade där för har våldtagits av orättvisan och våldet. De värst drabbade är ni, som var de oskyldigaste. Man kan verkligen fråga sig varför de oskyldigaste måste drabbas hårdast, i ert fall till och med en pianist. Hur länge har ni inte kunnat spela?

Pianisten Mer än ett år.

Bruno Får man fråga: vem var ni?

Pianisten Wladyslaw Szpilman.

Bruno Då vet jag vem ni är. Ni brukade spela i polska radion och har gjort skivinspelningar, mest Chopin men även egna kompositioner. Är det riktigt?

Pianisten Ja.

Bruno Och ni är reducerad till denna förnedring av en människa. Och det är bara vårt fel. Jag beklagar och ber om ursäkt, väl medveten om att vi aldrig kan förlåtas.

Pianisten Det är inte ert fel.

Bruno Jo, det är det. Det är bara vi tyskars fel.

Pianisten Vill ni spela någonting själv?

Bruno Även mina fingrar är ganska stela. (*sätter sig vid flygeln och spelar Beethoven, förslagsvis andra satsen ur Pathétiquesonaten.*)

Pianisten (när han slutat) Så länge musiken kan få fortsätta leva finns det hopp för mänskligheten.

Bruno Det tragiska är, att den riktiga äkta musiken är för ren och fin för att någonsin kunna överrösta all omusikalitets och oljuds falska dån och oväsen. Den blir dränkt, men i motsats till oljudet överlever den, medan krigets dån i historien alltid vandrar obemärkt förbi, hur mycket oväsen det än för till absolut ingen nytta men bara till fåfäng skada för allt harmoniskt liv.

Pianisten Vi skall överleva. Vem är ni själv?

Bruno Bruno Köster, humanist och lärare, av en vanlig tysk lärarfamilj.

Pianisten Men ni är officer.

Bruno Underofficer. Men i själ och hjärta är jag en värre desertör än min bror, då jag för alltid önskar ta avstånd från mitt land, mitt folk och min kultur, som skändats av oss själva till oigenkännlighet.

Pianisten Ni har ändå kvar musiken.

Bruno Det återstår att se efter kriget. Det kan vara långt kvar dit ännu.

Pianisten Allt ont har ett slut, och ju ondare det är, desto säkrare har det ett slut, som kommer desto snabbare.

Bruno Vi tycks ändå förbli oförbättrliga optimister till och med i hjärtat av ruinerna av Polens massakrerade huvudstad, som om kriget aldrig hade existerat ens här.

Pianisten Chopin lever ännu.

Bruno Ja, det har ni visat. Tack för att ni finns och för att ni spelat för mig.

Pianisten Jag trodde jag var ensam.

Bruno Det trodde jag också.

Pianisten Som musiker är man aldrig ensam.

Bruno Inte ens när hela världen går under omkring en och faller i ruiner medan alla människor försvinner bland ruinerna och förgås i koncentrationsläger.

Pianisten Tala inte om det. Hela min familj åkte dit.

Bruno Jag beklagar.

Pianisten (brister plötsligt ut i hjärtskärande gråt)

Bruno (omfamnar honom spontant) Gråt, min vän. Gråt ut din smärta. Gråt för alla dem som inte kan gråta. Gråt för hjärtlösheten och den meningslösa grymheten, som våldtagit och behärskar hela världen. Låt tårarna skölja bort all ondska med sina syndaflooder av förtvivlan. Det är nästan det enda vi få goda återstående människor fortfarande är till för i världen. (*Bruno tröstar den gråtande pianisten.*)

Pianisten Förlåt mig. Jag har varit alltför ensam alltför länge, ända sedan min familj fördes bort från *der Umschlagplatz*.

Bruno Du ber oss om förlåtelse, vi som aldrig kan förlåtas.

Pianisten Nej, jag ber bara om ursäkt för min blödighet. Jag visste inte att jag fortfarande kunde gråta.

Bruno Det bevisar att du är en människa i motsats till alla dem som inte kan gråta.

Pianisten När skall världen bli mänsklig igen?
Bruno När alla diktaturer likviderats.
Pianisten När blir det?
Bruno Jag är rädd att vi ännu får vänta länge. Vi måste ha tålmod. Det är vår enda chans, vår enda styrka, vårt enda hopp och det enda vi i längden kan besegra världens våldtäktsmän med.
Pianisten Och vi har musiken som medel och verktyg.
Bruno Spela mera, Wladyslaw. Låt Chopin triumfera över kriget.
Pianisten (sätter sig vid pianot igen och spelar Chopins nocturne i ciss-moll.)

Scen 4. Leipzig.

Marlene Fick han veta någonting?
Goerdeler Ingenting.
Wilhelm Även om han fick veta allt, Marlene, är jag säker på att han bara skulle älska dig desto mera.
Marlene Ändå ber jag att han aldrig måtte få veta något, och jag ber er att bevara min hemlighet. Jag har inget val än att förtränga allt och begrava allt levande inom mig. Jag kan inte ta del av era underjordiska rörelser och humanitära aktiviteter mot etablissemanget. Jag kan inte gå utanför mig själv. Jag kan bara älska Bruno och koncentrera hela mitt liv på att bara vara honom desto trognare i själen som jag svikit honom i det lekamliga.
Wilhelm Marlene, jag är övertygad om att han själv känner det på samma sätt mot dig.
Marlene Vet ni ingenting om honom?
Wilhelm Vi fruktar att han råkat i rysk fångenskap.
Marlene Vad innebär det? Befrielse eller motsatsen?
Goerdeler Jag är rädd att det innebär den svåraste tänkbara prövning. Jag har alltid betraktat ryssarna som ett värre alternativ än nazisterna. Stalin är bara en annan diktator som Hitler fast värre. Vid Stalingrad togs hundra tusen tyska fångar levande. Bara tio tusen har överlevt, enligt mina källor. Om han råkat i rysk fångenskap blir han aldrig fri innan kriget är över om ens då.
Wilhelm Gör det inte värre för henne, Karl, än det redan är.
Marlene Jag är tacksam för att ni säger som det är. Jag vore tacksam om ni också skulle göra det, onkel Wilhelm.
Wilhelm Jag far tillbaka till östfronten i morgon. Som vanligt kommer jag att bedriva alla möjliga efterforskningar.
Marlene Tack, fader.
Wilhelm Har ni det bra? Klarar ni er?
Marlene Vi är i trygghet hos mina vänner i Dresden. Onkel Arthur super inte så hårt mera, och Germund och Gertrude lever på sin förtröstan. De vet att både Bruno och Aldo lever, och det är tillräckligt för att de skall må bra. Vet ni ingenting om Aldo?
Wilhelm Han deltog i Warszawaghettots uppror men har varit försvunnen sedan dess. Däremot har jag hört att Urzel är en av de ledande krafterna bakom organiserandet av partisanernas uppror i Warszawa.
Marlene Det förvånar mig inte. Hon var alltid min motsats i allt och den drivande kraften bakom alla försök till revolutioner mot nazismen.
En adjutant (in) Han är kommen, herr borgmästare.
Goerdeler Tack. Tyvärr måste jag be er gå. Jag väntar besök av en viktig agent.
Wilhelm Är det er svenske vän som skall rädda judar i Budapest?
Goerdeler Känner ni honom?
Wilhelm Raoul Wallenberg?

Goerdeler Ja.

Wilhelm Nej, men jag vet vem han är. Han är utsänd på uppdrag av Roosevelt och hans bankirer i Amerika genom den svenska bankirfamiljen Wallenberg för att göra något åt situationen i Budapest för alla judar som Eichmann vill sända till Auschwitz därifrån.

Goerdeler Ni är väl informerad, pater. Naturligtvis måste jag göra allt vad jag kan för att hjälpa honom.

Wilhelm Jag önskar jag kunde hjälpa er, liksom påven själv önskar han kunde göra mer för den desperata situationen för judarna inom Tyskland.

Goerdeler Ja, situationen är verkligen desperat, så desperat, att jag tyvärr kan vänta mig en arrestering när som helst.

Wilhelm Vad som helst men inte det. Bara ni kan rädda Tyskland.

Goerdeler Det planeras ett nytt attentat mot Hitler. Bara det kan rädda Tyskland.

Wilhelm Bara tyskarna själva kan rädda Tyskland innan det är för sent.

Goerdeler Vi har åtminstone lyckats rädda er familj, Marlene. Det är min största glädje i detta nu.

Wilhelm Håll dig till dem, Marlene, och glöm allt vad du hört och sett här. Ni har det bättre i er oskuld och okunnighet i Dresden, vart jag innerligen hoppas kriget aldrig må komma.

Marlene Vi skall nog lyckas hålla Dresdens skönhet och kultur oantastad av kriget, fader.

Wilhelm Hälsa dem så hjärtligt.

Marlene Det skall jag göra. Farväl, mina herrar, och lycka till.

Goerdeler Farväl, Marlene. *(Marlene går.)*

Wilhelm Och jag får ge mig av mot östfronten, vad som är kvar av den, och lämna dig åt din svenske kollega.

Goerdeler Ännu är inte allt förlorat, Wilhelm. Vi kan ännu rädda vad som är kvar av Tyskland ut ur kriget. *(De skakar hand och skiljs.)*
(När Wilhelm går ut möter han Raoul Wallenberg i dörren)

Wilhelm Raoul Wallenberg, förmodar jag?

Raoul Och vem är ni?

Goerdeler En jesuitisk representant för påven och hans stöd för allt vad vi försöker göra för Tyskland och dess räddning ut ur kriget.

Raoul *(räcker Wilhelm handen)* En ära, kollega.

Wilhelm Och för mig. Lycka till i Budapest. *(går)*

Raoul *(fram till skrivbordet och sätter sig mitt emot Goerdeler)* Nå, Karl, hur är oddsen?

Goerdeler Än så länge har vi någonting att spela med, kamrer Wallenberg.
(De inleder sina överläggningar.)

Scen 5. Fånglägret.

medfången Ryssarna tror inte på dig, Bruno. De bara djävlas med oss.

Bruno *(sliten och nedgången med skäggstubb och illa hanterad som fånge)* Men det är ju sant vad jag säger. De måste ju acceptera sanningen, och de kan inte bara förkasta vad jag påstår utan att ens kontrollera mina uppgifter.

medfången Det är just vad de gör. De struntar i dig.

Bruno Det finns ju en Genèvekonvention. De måste ju följa internationella bestämmelser. Alla tyskar var inte nazister bara för att nazisterna tog makten över dem.

medfången Det är det de tar för givet att vi är.

Bruno Vad du är tröstlös, Martin.

medfången Jag har förstått vår situation. Det har inte du.

Bruno Menar du att det är hopplöst? Vi blir hanterade som slaktboskap och hålls här bara för att dö och blir inte ens frigivna fast kriget skulle ta slut? Är det det du menar med att inse situationen?

medfången Ungefär så. Bara för att vi är tyskar är vi värdelösa. Du ser själv. De vägrar lyssna på oss. De vägrar ta oss på allvar. De vägrar behandla oss som människor. De gör vad de vill med oss. De låter oss dö och slänger ut oss först som döda. Jag tror inte ens de begraver oss. De bara skiter i oss lika mycket om vi är levande eller döda.

Bruno Men det kan de inte göra. Vi är ju människor.

medfången Det är det vi inte är. Vi är tyskar. Som tyskar är vi stämplade av nazismens förbannelse. Fastän vi är fångar är vi fortfarande fiender för att vi har varit lydiga och slagits för nazismen. Att du inte deserterade medan du kunde. Om det är något jag ångrar i livet är det att jag inte deserterade i Polen.

Bruno Jag kunde inte för familjens skull. Min bror gjorde det och är ännu fri så vitt jag vet. Just för att han gjorde det kunde jag aldrig göra det, då någon måste kunna skydda familjen.

medfången Och lyckades du? Blev din familj lämnad i fred? De blev inte trakasserade av Gestapo som alla andra? De undersöktes inte och kontrollerades inte? Man forskade inte i om de hade judiskt påbrå? Lever de fortfarande i säkerhet?

Bruno Jag vet inte. Vi får ju inte skriva brev härifrån. Jag har inte hört något från dem sedan jag var i Berlin senast.

medfången Det var väl för evigheter sedan.

Bruno Ja.

medfången Det brukar vara så. Vad du än gör, Bruno, så insistera inte. Tjata inte om att du räddat judar i Polen. Det gör bara saken värre. Då lyssnar de ännu mindre på dig, och så blir du bara hånad och slagen och trakasserad och stämplad som mytoman. Ingen tror dig. Att någon tysk skulle ha hjälpt någon enda jude att överleva i kriget är det mest otroliga som finns. Det är helt enkelt inte möjligt.

Bruno Men det är sant! Han var konsertpianist före kriget! Om ryssarna befriat Polen måste han komma till rätta och kunna bekräfta min historia.

medfången Har du försökt skriva till honom?

Bruno Jag vet inte om breven släppts fram.

medfången Det har de troligen inte. Här är det ju till och med ett brott för en tysk att vara skrivkunnig. Det tolereras inte.

Bruno Sluta med dina deprimerande kallduschar! Du gör bara läget värre.

medfången Det kan inte bli värre, Bruno. Vi är döda.

Bruno Inte ännu.

medfången Men vi är levande begravda. Det är värre än att vara död.

Bruno Blir vi inte befriade när det blir fred rymmer jag vad det än kostar.

medfången Du har ingenting att förlora. Du blir skjuten och dödad på riktigt. Här får du döden bara ständigt uppskjuten till ingen nytta.

Bruno Vi kan rymma tillsammans.

medfången Gärna det, men vart? Sovjetunionen är stort. Det kommer att ta år att nå gränsen. Alla kommer att försöka skjuta oss på vägen. Det går inte att dölja att vi är tyskar, Bruno, världens mest föraktliga och vedervärdiga människor, vi som startade det andra världskriget och lade hela Europa i ruiner till ingen nytta bara för att vi valde världens galnaste ledare som insisterade på att vålla världen största möjliga skada...

Bruno Sluta nu, Martin.

medfången Och vad hjälper det då om du faktiskt räddade en jude i Warszawa? Det är ju bara skrattretande. Ett räddat människoliv bland tjugo miljoner döda, allesammans mördade av oss tyskar...

Bruno Martin, vill du driva mig till självmord?

medfångnen Det hjälper inte. Det gör inte saken bättre. Då sumpar man chansen att åtminstone få bli martyr.

Bruno Är det allt vad du har att se fram emot? Att få bli en anonym martyr, glömd och levande begravd, ett försvunnet namn, ett okänt lik i en massgrav?

medfångnen Det var det vi fyllde hela Europa med, i synnerhet östra Europa längs fronten och så långt inne i Ryssland som möjligt. Ingen har grävt så mycket massgravar i historien som vi, och ingen har fyllt dem med flera anonyma och oskyldiga lik.

Bruno Jag tänker rymma, Martin, även om det bara blir till döden.

medfångnen Gör det, om du vill ha en framtid i Ryssland. Om du rymmer blir du nämligen aldrig släppt ut levande ur Ryssland. Vi är här för att stanna. Stalin släpper ingen levande ut ur något av sina koncentrationsläger, vare sig det gäller ryssar eller tyskar. Det är skillnaden på Hitlers och Stalins koncentrationsläger. I Hitlers mördades man med besked, men i Stalins får man aldrig ens dö. Man hålls levande begravd för evigt.

Bruno Jag är säker på att pianisten Szpilman aldrig glömmet att jag räddade hans liv. Han måste forska efter mig så fort kriget är över och få ut mig härifrån som oskyldig.

medfångnen Ha! Ingen är oskyldig här, allra minst någon tysk. Och kriget är inte över än. Ryssarna kommer att fortsätta kämpa det för evigt mot alla potentiella kontrarevolutionärer. Även om kriget tar slut i Europa tar vårt krig här aldrig slut, ty här kan vi aldrig få bukt med världens hopplösaste övermakt.

Bruno Jag tänker aldrig ge upp. Felet med dig är att du har gett upp.

medfångnen Det finns ingenting här att ge upp. Vi har ingenting kvar, Bruno. Inse det. Som tyskar och förlorare i det krig vi störtade hela världen i har vi absolut ingenting kvar och allra minst något existensberättigande.

Bruno Du är hopplös.

medfångnen Jag menar det. Jag har åtminstone insett det. Det har inte du.

en röst i en högtalare Achtung! Alla tyska krigsfångar till barackerna! Gör er redo för förflyttning!

medfångnen Längre österut igen, utan tvivel. Vi slutar nog alla i Sibirien, om vi någonsin kommer så långt.

Bruno Från Sibirien kan man kanske fly till Mongoliet eller Kina eller Tibet.

medfångnen Din optimism är till och med löjligare än din historia om att du räddat livet på en jude.

Bruno Men det är sant!

medfångnen Ja du, fly du från Sibirien till Tibet. Det går säkert bra till en början, tills du fastnar i tundran. (*klappar honom på axeln*) Dags att fylla sin lilla säck igen. Den blir hälften tommare för varje ny förflyttning, men alltid blir det något kvar i botten för nästa transport, även om det till slut bara blir en död rått eller kackerlacka.

Bruno Även sådant är matnyttigt om ingenting annat är det.

medfångnen Jag menar det.

(*De går till sin barack tillsammans.*)

Akt V scen 1. Ett unket kafé någonstans.
Aldo med Urzel vid ett bord mitt emot Wilhelm.

Aldo Hur gick det till, fader?

Wilhelm Vi vet inte, Aldo. Ingen kunde skydda sig, och ytterst få kunde fly.

Aldo Har man ens funnit liken?

Wilhelm Nej. Man har trettio tusen oidentifierade förkolnade lik, och ännu fler ligger kvar i ruinerna.

Aldo Så av hela Dresden återstår ingenting?
Wilhelm Ingenting. Bara svartbrända ruiner. Och lik.
Aldo Men varför?
Wilhelm Jag har försökt ta reda på varför. Det är den frågan alla ställer. Enligt de allierades radio var det nödvändigt att bomba Dresden för att det var en viktig järnvägsknutpunkt med mycket militär trafik österut. Den förklaringen håller inte. De kunde ha bombat järnvägen och lämnat staden i fred. Ansvarig för företaget var en viss Bomber Harris. Det var han som låg bakom eldstormen i Hamburg, men den var oavsiktlig. Eldstormen uppstod som följd av den massiva bombningen, och Harris synes ha blivit så inspirerad av detta oväntat förödande resultat att han beslöt att göra om det på riktigt.
Aldo Så eldstormen mot Dresden var avsiktlig?
Wilhelm Ja.
Aldo Och nästan bara oskyldiga döda, mest kvinnor och barn, däribland de våra. Finns det ingen chans att de kan ha klarat sig?
Wilhelm De bodde hemligen i staden under falsk identitet just där eldstormen blåste som starkast. Jag hade kontakt med dem dagen innan. Ingen anade något. De trodde de var trygga där.
Aldo På flykt från Gestapo, och så utsätts de för desto dödligare terror av våra egna vänner i stället.
Urzel Vi har ett jobb att göra, Aldo.
Wilhelm Tyskland är slaget och kan aldrig resa sig mera, och det är inte er förtjänst. Fastän nazisterna ännu regerar över dess rester och ruiner, fastän Karl Goerdeler avrättats av dem och Canaris sitter i fängelse och väntar på sin dom, fastän Vita Rosen avrättats i miljontal samman med Rommel och allt återstående vett i Tyskland, så finns det ingenting kvar för er i Tyskland att rasera, då dess sista återstående vansinne är i färd med att förintä sig självt.
Aldo Urzel tänker på det som kommer efter. När vi gjorde uppror i Warszawa stod ryssarna utanför och vägrade hjälpa oss, som om de ville att initiativet i det polska motståndet skulle förintä av nazisterna. Sedan har ryssarna tagit över.
Urzel Vi har nu ett Sovjetimperium att bekämpa.
Wilhelm (ler) Efter att tjuren klarats av tar ni er an elefanten.
Urzel Det sägs att en elefant kan bli livrädd för en råtta.
Wilhelm Det var de första och minsta däggdjuren som gav sig på och åt upp dinosauriernas ägg.
Urzel Det kommer att ta tid, men vi kommer att lyckas.
Aldo Ni vet ingenting om Bruno?
Wilhelm (suckar) Jag har försökt allt. Med pianisten Wladyslaw Szpilman's hjälp lyckades vi till slut spåra upp hans fångläger, men när vi fick kontakt hade han flyttats. Då måste vi börja om från början igen. Raoul Wallenberg sitter också där någonstans, bortförd av ryssarna. De kan ha förts ända till Sibirien.
Aldo Kan han veta någonting om de våras öde?
Wilhelm Nej. Och det är kanske lyckligt under omständigheterna.
Urzel Vad tänker ni göra, fader?
Wilhelm Söka mig utomlands så fort det går. Jag hoppas få komma till Sverige, det enda land i Europa jämte Schweiz som lämnats oskadat av kriget. Där kommer att finnas många katolska flyktingar att ta hand om. Och ni? Far ni tillbaka till Polen?
Aldo Ja. Vi har ingenting att göra här. Tyskland är för oss ett mer förkolnat lik än de våras.
Wilhelm Kommer vi att kunna hålla kontakten?
Aldo Jag hoppas det, fader.
Urzel Ni kommer att få höra från oss. När Sovjetunionen faller skall ni veta att vi fortfarande lever.

Wilhelm Det här var mitt sista världskrig. Jag klarar inte ett till.
Urzel Vem har talat om krig? Det kommer inte att behövas. Vi vet nu hur diktaturer fungerar. De ruttar alltid ihjäl inifrån. Allt man behöver är att hjälpa dem på traven.
Wilhelm Dödshjälp?
Urzel Motsatsen till euthanasi. Man ska öka plågorna för dem, så går det fortare.
Wilhelm Jag kan inte låta bli att beundra dig, *Urzel*, men samtidigt måste jag framhålla hur orättvist det är, att ni som aktiva våldsrevolutionärer har klarat er genom allt och kan fortsätta hålla på i samma stil, medan de helt oskyldiga och konstruktiva *Marlene* och *Bruno* har fått gå under som de idealiskt ädla kulturrepresentanter de var.
Aldo Vi skall ännu hitta *Bruno*, fader. Det lovar jag dig.
Wilhelm Som död eller levande? Vad hjälper det att finna honom död?
Aldo Som levande, fader. Vi ger aldrig upp.
Wilhelm (rörd, fattar *Aldo*s och *Urzel*s händer över bordet, men kan inte säga något mera.)

Scen 2.

Ett ännu skummare ställe någonstans i Polen flera år senare.

Aldo Ni säger att ni satt med *Bruno* i ett fångläger?
Martin Jag ljuger inte.
Aldo Det har jag inte påstått att ni gör.
Martin Men ni tror mig inte.
Aldo Jag har forskat efter min bror i fyra år. Jag hade aldrig trott er om inte pianisten *Wladyslaw Szpilman* påstått att vad ni säger är sant. Så han rymde verkligen?
Martin Han svor att göra det, och han gjorde det. Jag trodde aldrig han skulle klara det, men han klarade det.
Aldo Var var det någonstans exakt?
Martin Bortre *Tadjikistan* strax öster om *Dushanbe*. Det var en snöstorm. Han sade, nu eller aldrig, och han flydde. De fick inte tag i honom. De sökte i dagar och nästan en vecka, men de lät honom vara. De menade, att han aldrig skulle komma långt och klara sig. Men jag vet att han klarade sig.
Aldo Hur vet du det?
Martin Jag lärde känna honom. Jag var med honom i flera år. Han gav aldrig upp. När han fick veta om sin familjs utplåning under bombningarna av *Dresden* hade det en motsatt effekt på honom, så att han i stället för att bli förkrossad blev desto mera beslutsam.
Aldo Visste han att jag sökte efter honom?
Martin Det visste han nog. Och jag har en hälsning till er.
Aldo En personlig hälsning till mig?
Martin Ja. Han förutsåg att ni skulle finna mig en dag. Han sade, "Hälsa honom, att jag har deserterat från hela världen och för gott."
Aldo (bedövad) Och ni tror han klarade sig? Ni tror inte att han sade det för att han visste att han skulle gå under?
Martin Han visste vart han skulle, för han visste vad han ville, och hans vilja bara härdades under lägervistelsen.
Aldo Vart?
Martin Bergena i Tibet. Han ville gå i kloster.
Aldo I kloster?
Martin Ja. Han hade kommit över litteratur om den lamaistiska kulturen, och det var dit han ville försvinna för gott. Och jag är säker på att han klarade det.
Aldo Så han sitter kanske nu i något kloster bortom geografien högt uppe i Himalaya och tänker på oss?

Martin Med största sannolikhet. Jag är nästan säker på att så är fallet.
Aldo Då är jag nöjd. Då kan jag uppge min jakt på honom. Tack för din information, Martin.
Martin Om han vill komma tillbaka gör han det, men jag tror inte han vill det. Han fick nog av er värld.
Aldo Det är inte så konstigt. Vem fick inte det, som var med i kriget?
Martin Kan jag vara er behjälplig på något annat sätt?
Aldo Ja, det kan du, Martin. Med din oerhörda kunskap och erfarenhet av ryska koncentrationsläger skulle du kunna vara till oerhörd nytta för oss för den gradvisa upplösningen av Sovjetunionen.
Martin Ni vill ha mig till spion och hemlig agent?
Aldo Nej, bara mullvad och infiltratör. Du kan ryska och känner Ryssland bättre än vi. Du kan bli tolk och informatör. Du kan bli till stor nytta.
Martin Jag har ändå ingenting annat att leva för, min familj utplånades också i kriget, min fru och mina två barn, så varför inte? Vad gör man inte för att motverka allt vanstyre i världen?
Aldo Vi måste leda världen rätt, Martin, vi som sett kriget och upplevt fånglägren och resultatet av den totala ansvarslösheten i den ledande världspolitiken. Vi måste ersätta maktens själviska berusningssvansinne och kortsynthet med motsatsen, med kärlek och vett, med respekt för människan och hennes naturliga rättighet till frihet och andlighet, med tolerans och demokrati, så att diktaturer aldrig mer kan uppstå sedan de en gång för alla besegrats.
Martin Jag är med. Vilket arbete som helst är bättre än inget arbete.
Aldo Bra, Martin. Då skall du först och främst få bekanta dig med min företagsamma hustru och hennes program för världens frälsning från våldet.
Martin Det låter väl naivt och för bra för att vara sant.
Aldo Vad världen behöver är motsatsen till Hitler och Stalin, och det är just vad hon är: demokrati in absurdum på rännstensnivå men omspannande hela världen genom ständigt expanderande underjordisk verksamhet.
Martin Och ni tror ni kan få Sovjetunionen på fall?
Aldo Vi inte bara tror det. Vi vet det. Kom! (*tar honom med sig ut.*)

Slut.

Efterskrift

Pater Wilhelm Köster S.J. var en verklig människa som kom till Sverige 1951 och var huvudsakligen verksam i Göteborg och Uppsala framför allt som studentpräst och legendarisk predikant tills han blev för gammal och slutade sina dagar i Wien 1985. Jag hade personligen den stora förmånen att få lära känna honom både som barn och som vuxen i Göteborg under mina aktiva år som katolik under 60- och 70-talen. Bruno har lånat drag av överste Wilm Hosenfeld, som faktiskt räddade pianisten Wladyslaw Szpilmans liv i Warszawa efter ghettots undergång, men som (i motsats till Bruno) tyvärr avled i rysk fångenskap genom misshandel och umbäranden 1952 – liksom Bruno var Hosenfeld lärare och humanist. Även Urzel har haft sin motsvarighet i verkligheten, vars verkliga identitet dock inte kan avslöjas.

Den avsiktliga eldstormen som de allierade genomförde genom massbombning av Dresden, 'Nordens Florens', en konststad på 650,000 invånare och med 200,000 tillfälliga skyddssökande flyktingar från öst dessutom, som var helt oskyddad och helt intakt fram till den 13 februari 1945, när det för länge sedan stått klart att Tyskland redan förlorat kriget, hör till det andra världskrigets mest kontroversiella episoder, och man tvistar ännu idag om hur många som egentligen dog, då det aldrig har kunnat fastställas med någon säkerhet. Den antagliga siffran är mellan trettio och sextio tusen, den överväldigande majoriteten civila kvinnor, åldringar, flyktingar och barn.

Jag har alltid önskat att få ge någon tribut till den tyska motståndsrörelsen under andra världskriget, alltför litet är ännu idag känt om den Vita Rosen och dess verkliga spridning och aktiviteter, medan dock kardinal Clemens August von Galen överlevde kriget som dess orubbligt stabila klippa och förgrundsgestalt. Dramat kan ses som ej mer än ett försök till att skissera konturerna av vanliga tyskars liv som genomskådade Hitler och gjorde vad de kunde för att motarbeta honom – attentaten mot honom var trots allt många.

Göteborg 30.9.2008